

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Β. ΤΣΑΚΝΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΟΛΙΧΗΣ

Προλογίζει ο Κώστας Σπανός

**ΕΚΔΟΣΗ:
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΟΛΙΧΗΣ
«Η ΤΡΙΠΟΛΙΤΙΔΑ»
2019**

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΟΛΙΧΗΣ

Προλογίζει ο Κώστας Σπανός

Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης
«Η Τριπολίτιδα»

ISBN: 978-960-98861-1-6

Τίτλος έργου: Επισκόπηση της Ιστορίας της Δολίχης

Συγγραφή: Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Πρόλογος του Εκδότη του Θεσσαλικού Ημερολογίου, Κώστα Σπανού

Email: tsaknakisv@yahoo.gr

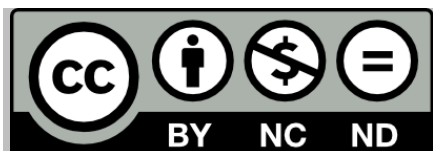
Έκδοση: Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης «Η Τριπολίτιδα»

Έτος: 2019

Ταχ. Διεύθυνση: 402 00 Δολίχη Ελασσόνας

Εξώφυλλο: Άποψη από τον αρχαιολογικό χώρο του Καστριού. Στο βάθος διακρίνεται ο χιονισμένος Όλυμπος και έμπροσθεν αυτού, δεξιά, το ύψωμα του προφήτη Ηλία. Αριστερά του υψώματος εκτείνεται η Δολίχη (η φωτογραφία, η οποία ανήκει στον γράφοντα, λήφθηκε κατά την πανελλήνια εθελοντική δράση *Let's do it Greece*, 2.4.2017, στην οποία συμμετείχε η Κοινότητα της Δολίχης και ο Πολιτιστικός Σύλλογος)

ISBN: 978-960-98861-1-6

Μπορείτε να:

Μοιραστείτε — αντιγράψετε και αναδιανέμετε το υλικό με κάθε μέσο και τρόπο

Υπό τους ακόλουθους όρους:

Αναφορά Δημιουργού — Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές . Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.

Μη Εμπορική Χρήση — Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.

Μη παραγόμενη — Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο υλικό, δε μπορείτε να διανείμετε το τροποποιημένο υλικό.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Είμαστε στην ευχάριστη θέση να εκδώσουμε την *Επισκόπηση της Ιστορίας της Δολίχης*, όπως την συνέγραψε ο συγχωριανός μας, Ευάγγελος Τσακνάκης.

Ο συγγραφέας αποδεικνύει για άλλη μια φορά την αγάπη του για την Δολίχη και ως ενεργό μέλος του συλλόγου, έχοντας, στο παρελθόν, διατελέσει και πρόεδρός του, προσφέρει το υλικό της συγγραφής του στη διάθεσή μας και τον ευχαριστούμε.

Η παρούσα έκδοση αποφασίστηκε να διατίθεται δωρεάν, σε ηλεκτρονική μορφή, σε όποιον επιθυμεί να μελετήσει την ιστορία της Δολίχης. Πρόκειται για μία τεκμηριωμένη μελέτη και ο αναγνώστης θα αντλήσει πληροφορίες για την ονομασία του οικισμού, τα γεωγραφικά του χαρακτηριστικά και κυρίως για την ιστορία της Δολίχης από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα.

Σας ευχόμαστε καλή ανάγνωση.

Δολίχη, 6 Ιουνίου 2019

Για το Διοικητικό Συμβούλιο
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ Κ. ΓΚΟΓΚΟΥ
Πρόεδρος Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης
«Η Τριπολίτιδα»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ ΤΟΥ «ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ»

Ο γενέθλιος τόπος ασκεί μία μαγεία πάνω μας. Όπου βρεθούμε, η σκέψη μας επιστρέφει εκεί όπου είδαμε το φως του ήλιου. Όλοι αγαπούν τη μικρή πατρίδα, αλλά μερικοί εκδηλώνουν την αγάπη τους προσπαθώντας να γνωρίσουν την ιστορία της: πότε ιδρύθηκε, ποιοι έζησαν εδώ, από πού κατάγονται οι πρόγονοι, οι δικοί τους και των συγχωριανών.

Πριν από μερικές δεκαετίες ήταν αδύνατο να ασχοληθεί κάποιος με την Ιστορία του χωριού, επειδή δεν υπήρχαν δημοσιεύματα, βοηθητικά σε μία τέτοια προσπάθεια. Η κυκλοφορία όμως των ιστορικών περιοδικών στην περιοχή μας, με πρώτη την *Περραιβία*, του Θανάση Φουστάνου, και το *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, του γράφοντος, άνοιξε νέους δρόμους στη μελέτη της τοπικής Ιστορίας.

Σήμερα, καλύτερα από κάθε άλλη εποχή, όποιος έχει την αγάπη και την πρόθεση να ασχοληθεί με την Ιστορία του χωριού, θα βρει αρκετά βοηθήματα για να ξεπεράσει πολλές δυσκολίες.

Μεταξύ των φίλων της Θεσσαλικής Ιστορίας συμπεριλαμβάνεται και ο Ευάγγελος Τσακνάκης, ο συγγραφέας της ιστορίας της Δολίχης, της γενέτειράς του. Δεν διεκδικεί τις δάφνες του ιστορικού. Όμως, με υπομονή και επιμονή και κυρίως με υπευθυνότητα ανέτρεξε στη βιβλιογραφία, την οποία αξιοποίησε καταλλήλως και έτσι είναι σε θέση σήμερα να προσφέρει στους συγχωριανούς του ένα χρήσιμο βιβλίο. Πρόκειται για την έκφραση της μεγάλης αγάπης του προς το χωριό του, για τη Δολίχη. Μακάρι να τον μιμηθούν και άλλοι για να γνωρίσουμε την ιστορία πολλών χωριών της Ελασσόνας.

Τον συγχαίρουμε για την προσφορά του στην τοπική Ιστορία και του ευχόμαστε να είναι πάντα δημιουργικός.

Λάρισα, 6 Ιουνίου 2019

ΚΩΣΤΑΣ ΣΠΑΝΟΣ
Εκδότης του «Θεσσαλικού Ημερολογίου»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ.....	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ ΤΟΥ «ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ»	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ	9
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	10
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΟΛΙΧΗΣ	11
<i>Από τα αρχαϊκά έως τα κλασικά χρόνια.....</i>	11
<i>Από τα ελληνιστικά έως τα ρωμαϊκά χρόνια</i>	14
<i>Παλαιοχριστιανικοί χρόνοι</i>	18
<i>Από τους βυζαντινούς χρόνους, στις οθωμανικές απογραφές και στα</i> <i>μοναστικά έγγραφα</i>	19
<i>Περιηγητές του 19ου και 20ού αιώνα</i>	24
<i>Από τον 20ό αιώνα μέχρι τις μέρες μας</i>	26
<i>Η διοικητική θέση της Δολίχης στην ελεύθερη Ελλάδα και στην τοπική</i> <i>αυτοδιοίκηση</i>	26
<i>Τα επώνυμα των πρώτων εγγεγραμμένων κατοίκων</i>	27
<i>Ο πληθυσμός της Δολίχης.....</i>	28
<i>Η δεκαετία του 1940.....</i>	29
<i>Το δημοτικό σχολείο.....</i>	30
<i>Εκπροσώπηση στο ελληνικό κοινοβούλιο.....</i>	32
<i>Δραστηριοποίηση εθελοντικών Φορέων.....</i>	32
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	33
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Τοπωνύμια	35
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Προσωπογραφία Δολιχαιών, όπως προκύπτει από την καταγραφή του αρχαιολόγου Απ. Αρβανιτόπουλου	40
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: Κοινοτικό Συμβούλιο	41
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: Αγωνιστές και Θύματα της περιόδου 1940-1950	45
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε: Οι εκπαιδευτικοί στη Δολίχη, περίοδου 1977-1998	47
ΑΡΧΑΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	48
ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ	55
ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ	56
ΑΡΧΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	57

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά την προσέγγιση της ονομασίας και τον γεωγραφικό προσδιορισμό της Δολίχης, στην παρούσα μελέτη επιχειρείται μία προσέγγιση της ιστορίας της. Αναδεικνύονται τα ιστορικά στοιχεία όπως προκύπτουν από τις μαρτυρίες των αρχαίων και σύγχρονων ιστορικών, από τα πορίσματα της αρχαιολογικής έρευνας, τις οθωμανικές απογραφές, τις έγγραφες αναφορές, σε μοναστηριακά και εκκλησιαστικά έγγραφα, και από τις αναφορές των περιηγητών του 19ου αιώνα. Οι πληροφορίες που παρατίθενται για την κοινότητα της Δολίχης του 20ού αιώνα μέχρι τις μέρες μας ολοκληρώνουν την ιστορική τεκμηρίωση.

Εικ. 1. Πανοραμική άποψη της Δολίχης με φόντο τον λόφο του προφήτη Ηλία (η φωτογραφία παραχωρήθηκε από τον Γ. Σαλαβέρη στον Πολιτιστικό Σύλλογο, 2006).

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ

Στην *Ιλιάδα* (N 162)¹ του Ομήρου αναφέρεται το επίθετο *δολιχόν* και στο λεξικό του Απολλωνίου Σοφιστή (του 1ου αι. μ.Χ.), το οποίο αποτελεί το αρχαιότερο λεξικό, απαντάται το επίθετο *δολιχόν* το οποίο σημαίνει μακρόν. Στο λεξικό του Σουίδα (του 10ου αι. μ.Χ.) αναφέρεται το αρχαίο επίθετο *δολιχός*, -ά, -όν, το οποίο σημαίνει: μακρός, μακρά, πολλά, μακρόν, πολύ. Είναι πιθανό η ονομασία της Δολίχης να σχετίζεται με κάποιο από τα εν λόγω χαρακτηριστικά. Ίσως, δηλαδή, η έκτασή της να καταλάμβανε μεγάλη περιοχή για τα δεδομένα της εποχής ή το σχήμα της να φαινόταν μακρύ ή να είχε κάποιο στοιχείο σε μεγάλη ποσότητα π.χ. πληθυσμό.

Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας η Δολίχη αποκαλούνταν ως *Τούχ(κ)λιστα*, *Δούχ(κ)λιστα* ή *Ντούχ(κ)λιστα*, σε παράφραση, πιθανόν, του αρχαίου ονόματος. Διατυπώθηκε η υπόθεση ότι η ονομασία Δούχλιστα μπορεί να συντίθεται από τις βλάχικες λέξεις ντούκου (πορεύομαι) / ντούκα

¹. «[...] ἀλλὰ πολὺ πρὶν ἐν καυλῷ ἐάγῃ δολιχὸν δόρυ».

(μετάβαση) και λόκου (τόπος), επειδή βρίσκεται σε πέρασμα, ανάμεσα σε δύο λόφους ή, στην περίπτωση της ονομασίας Ντούγκλιστα, από τις βλάχικες λέξεις ντούκου (πορεύομαι) / ντούκα (μετάβαση) και λε (αχ), εάν το χωρίο είχε προέλθει από μεταφορά κάποιου οικισμού, ο οποίος αρχικά βρισκόταν ίσως σε ορεινή δύσβατη περιοχή π.χ. του Ολύμπου.² Κατά το α΄ μισό του 20ού αιώνα η Δούγκλιστα μετονομάστηκε σε Δολίχη. Μία οδός της Λάρισας, στην περιοχή του Αγίου Θωμά, φέρει το όνομά της.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Πέντε χιλιόμετρα δυτικά του Ολύμπου, σε υψόμετρο 586 μέτρων εκτείνεται η Δολίχη. Περιβάλλεται βόρεια από το όρος Ξύλο, νότια από το λοφώδες ύψωμα του προφήτη Ηλία, ενώ ανατολικά συνορεύει με την περιοχή του Πυθίου και δυτικά με την περιοχή του Λιβαδίου. Ο οικισμός καταλαμβάνει έκταση περίπου 400 στρεμμάτων. Το σχέδιο διανομής του οικισμού, δηλαδή η οριοθέτηση των οικοπέδων και των υπόλοιπων δημόσιων ή δημοτικών εκτάσεων, πραγματοποιήθηκε το έτος 1927 και η αναμόρφωση του σχεδίου εγκρίθηκε το 1989 και ισχύει μέχρι σήμερα.³ Ολόκληρη η κτηματική περιφέρεια της Δολίχης καταλαμβάνει περίπου 18.000 στρέμματα, από τα οποία η καλλιεργήσιμη έκταση ανέρχεται περίπου σε 6.000 στρέμματα. Το 1993 πραγματοποιήθηκε αναδασμός της καλλιεργήσιμης γης, ο οποίος κυρώθηκε το 2008.⁴

Η ευρύτερη περιοχή συνορεύει με την Κεντρική Μακεδονία, στην οποία η πρόσβαση πραγματοποιείται μέσω της εθνικής οδού Ελασσόνας – Κατερίνης (βόρεια), ενώ η πρόσβαση είναι δυνατή και μέσω του Κοκκινοπηλού – Πέτρας. Μέσω της ε.ο. Ελασσόνας – Κοζάνης είναι δυνατή η πρόσβαση στη Δυτική Μακεδονία.

Την τοποθεσία της Δολίχης χαρακτηρίζει ο πλούσιος υδροφόρος ορίζοντας, ο οποίος επαρκεί ικανοποιητικά για την άρδευση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Οι επιμέρους περιοχές της Δολίχης φέρουν δεκάδες τοπωνύμια (βλ. Παράρτημα Α) και μία μεγάλη εδαφική έκταση χαρακτηρίστηκε ως καταφύγιο θηραμάτων.⁵ Στη Δολίχη διεξήχθη μία συγκριτική χλωριδική μελέτη (2006) από την οποία προέκυψε ότι η κατάσταση των φυτοφρακτών ήταν υποβαθμισμένη, λόγω της συνεχούς ανθρώπινης παρέμβασης και της ελλιπούς ενημέρωσης των γεωργών για τη λειτουργία των φυτοφρακτών, ως ανεμοφράκτες και ως πεδία ανάπτυξης αναπαραγωγής ωφέλιμων εντόμων και

². Ασημάκης 2017, 381.

³. ΦΕΚ 720/Δ/1989.

⁴. ΦΕΚ 2432/Β/2008.

⁵. ΦΕΚ 639/Β/1997.

πτηνών.⁶ Σε άλλη μελέτη (2008) επιλέχθηκε ως αντικείμενο έρευνας η ίδια περιοχή, λόγω της πλούσιας βιοποικιλότητάς της, προκειμένου να μελετηθεί η επίδραση των χρήσεων γης στην ποικιλότητα και στην αφθονία της ορνιθοπανίδας, διατυπώνοντας προτάσεις για τη διαχείριση της καλλιεργήσιμης γης από τους γεωργούς.⁷

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΟΛΙΧΗΣ

Από τα αρχαϊκά έως τα κλασικά χρόνια

Η Δολίχη, μαζί με την Άζωρο και το Πύθιο αποτελούσαν την Περραιβική Τριπολίτιδα στο βορειότερο τμήμα της αρχαίας Περραιβίας (εικ. 2), η οποία συνόρευε στα βορειοδυτικά με την Ελιμιώτιδα της Μακεδονίας (ν. Κοζάνης), βορειοανατολικά με την Πιερία της Μακεδονίας, νοτιοδυτικά με την τετράδα Εστιαιώτιδα της Θεσσαλίας (ν. Τρικάλων) και νοτιοανατολικά με την τετράδα Πελασγιώτιδα της Θεσσαλίας (ν. Λάρισας). Οι υπόλοιπες πόλεις, οι οποίες ανήκαν στην Περραιβία ήταν οι: Γόννοι, Ερεικίνιον, Μάλλοια, Μονδαία, Μύλαι, Ολοοσών, Φάλαννα και Χυρετίαι. Στον χώρο της Περραιβίας εντοπίστηκαν τέσσερις οικισμοί, για τους οποίους δεν είναι βέβαιο εάν ήταν αυτόνομες πόλεις: Κόνδυλος, Γοννοκόνδυλος, Ασκήριον και Λειμώνη-Ηλώνη. Οι δύο πρώτοι εντάσσονταν στην πόλη Γόννοι, ενώ για τους δύο τελευταίους δεν υπάρχουν στοιχεία.⁸ Η Τριπολίτιδα αποτελούσε τμήμα της Περραιβίας και οι πόλεις της ήταν μέρος του Κοινού των Περραιβών και είχαν τον ίδιο ταγό (στρατηγό).⁹

Οι Περραιβοί, ως περίοικος λαός των Θεσσαλών, ελέγχονταν, πιθανόν, από τους Θεσσαλούς, ήδη από τον 6ο αι. π.Χ.¹⁰ Ο Ηρόδοτος (περ. 484-425 π.Χ.) τους αναφέρει στο πλαίσιο του δεύτερου Μηδικού Πολέμου (480 π.Χ.), μεταξύ Ελλήνων και Περσών, όταν ο Ξέρξης δεν συνάντησε καμία δυσκολία στην Περραιβία και στη Θεσσαλία, προκειμένου να κατέλθει στις Θερμοπύλες για να αντιμετωπίσει τους 300 Σπαρτιάτες του Λεωνίδα. Καθώς ο Ξέρξης παρέμενε για αρκετές μέρες στην Πιερία και το ένα τρίτο του στρατού του καθάριζε το δάσος, προκειμένου να περάσει το στράτευμά του στη χώρα των Περραιβών, επέστρεφαν οι κήρυκες που είχαν σταλεί στην Ελλάδα, οι οποίοι γύριζαν είτε με άδεια χέρια είτε φέρνοντας γῆν καὶ ὕδωρ, όπως στην

⁶. Σόρκου 2006, 44-45.

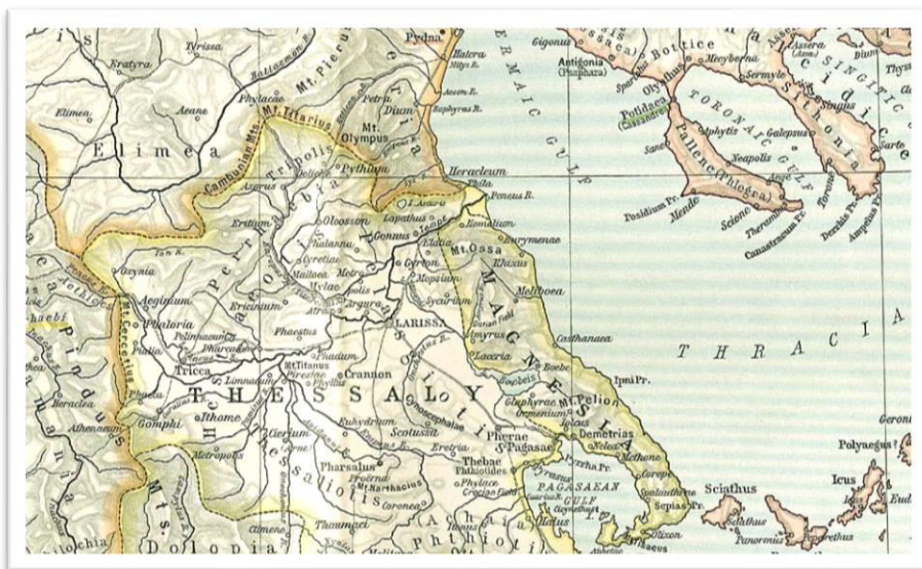
⁷. Τσιλιγιάννης 2008, 133-135.

⁸. Hansen -Nielsen 2004, 689-690.

⁹. Αρβανιτόπουλος 1914, 206-207.

¹⁰. Κραβαρίτου 2012, 29.

περίπτωση των Θεσσαλών και των Περραιβών (Z.131.1, Z.132.1-2).¹¹ Ο Θουκυδίδης (περ. 460-399 π.Χ.) αναφέρει τους Περραιβούς κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (431-404 π.Χ.), όταν ο Σπαρτιάτης Βρασιδάς εξεστράτευσε στη Μακεδονία, προκειμένου να ενισχύσει τον σύμμαχό του, βασιλιά της Μακεδονίας, Περδίκας Β΄ (4.78.5-6).¹²

Εικ. 2. Χάρτης της αρχαίας Ελλάδας. Βόρειο τμήμα.¹³

Εκτός από τις αναφορές των ιστορικών, όμως, η Περραιβία αναφέρεται σε λογοτεχνικές, καθώς και μυθολογικές πηγές. Στον ομηρικό Ύμνο προς τον Απόλλωνα (στ. 214-219), περιγράφεται το ταξίδι του θεού διά μέσου της χώρας των Περραιβών.¹⁴ Στα ορφικά κείμενα (στιχ. 928-956), η Περραιβία σχετίζεται με τον μάντη Μόψο, ο οποίος κατέφθασε από τον Τίταρον,¹⁵ για να συμμετάσχει στην Αργοναυτική Εκστρατεία. Ο δε Μόψος, μαζί με άλλους

¹¹. «[...] οί δὲ δὴ κήρυκες οἱ ἀποπεμφθέντες ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ γῆς αἴτησιν ἀπίκατο οἱ μὲν κεινοί, οἱ δὲ φέροντες γῆν τε καὶ ὕδωρ. τῶν δὲ δόντων ταῦτα ἐγένοντο οἶδε, Θεσσαλοί, Δόλοπες, Ἐνιήνες, Περραιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μηλιέες, Ἀχαιοὶ οἱ Φθιώται, καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Βοιωτοὶ πλὴν Θεσπείων τε καὶ Πλαταιέων [...]».

¹². «[...] καὶ ἐστρατοπεδεύσατο ἐπὶ τῷ Ἀπιδανῷ ποταμῷ, ἐκεῖθεν δὲ ἐς Φάκιον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐς Περραιβίαν».

¹³. Shepherd 1911, 10-11 (δικτυογραφία).

¹⁴. «Ἡ πού τῇ γῇ περπάτησες ἑκατηβόλε Ἀπόλλων [...] καὶ τοὺς Αἰνιᾶνες, μέσα ἀπ' τῶν Περραιβῶν τὴ χώρα [...]».

¹⁵. Ο Τίταρῆσιος ποταμὸς διαγράφει τα ὅρια της Περραιβίας.

επιφανείς ήρωες, μεταξύ των οποίων και ο Λαπίθης Πειρίθους, συμμετείχε και στο κυνήγι του Καλυδώνιου Κάπρου.¹⁶

Κατά τον Στράβωνα (64 π.Χ.-24 μ.Χ.), οι Περραιβοί κατοικούσαν, αρχικά, κατά μήκος του Πηνειού, από τη Γυρτώνη έως τη θάλασσα, μέχρι τη στιγμή που ο Λαπίθης Ιξίων με τον γιο του Πειρίθου τούς ταπείνωσαν και τους εκδίωξαν στο ποτάμι προς τα μεσόγεια, ενώ οι Περραιβοί κατείχαν ακόμη ορισμένες πεδιάδες κοντά στον Όλυμπο (*Γεωγραφικά* Θ. 5.19).¹⁷ Ο Πειρίθους, ο οποίος ήταν ο κύριος υπεύθυνος για την μακροχρόνια έχθρα των Λαπιθών και των Κενταύρων,¹⁸ ήταν ο πατέρας του Πολυποίτη. Στην *Ιλιάδα* (Β, 738-755), ο Πολυποίτης αναφέρεται ότι συμμετείχε στον Τρωικό Πόλεμο με 40 μαύρα καράβια, καθώς ήταν ο ηγέτης των πολεμιστών από την Αργισσα, τη Γυρτώνη και των πολεμιστών της περραιβικής Όρθης και της Ολοσσώνας.¹⁹ Οι Περραιβοί και οι Αινιάνες συμμετείχαν στον Τρωικό Πόλεμο με κοινό αρχηγό, τον Γουνέα, ο οποίος καταγόταν από την Κύφο²⁰ και οδηγούσε 22 πλοία. Οι Περραιβοί και οι Αινιάνες κατοικούσαν στην κακοχείμωνη Δωδώνη και πότιζαν τους αγρούς τους από τον Τιταρήσιο, τα καθαρά νερά του οποίου «αρνούνταν» να σμίξουν με τα θολά νερά του Πηνειού και «επέπλεαν», όπως το λάδι, στην επιφάνεια του ποταμού. Στην *Ιλιάδα* (Π, 233-238), ακόμη, ο Αχιλλέας επικαλείται στην προσευχή του τον Δία ως Πελασγικό που κατοικεί στην κακοχείμωνη Δωδώνη, όπου τριγύρω ζουν οι προφήτες του, οι Σελλοί.²¹

Καμία, ωστόσο, άμεση ιστορική πηγή της αρχαϊκής και της κλασικής περιόδου δεν έχει εντοπιστεί στην οποία να αναφέρεται η Δολίχη. Καθώς, όμως, απαντάται σε έγγραφες πηγές της επόμενης περιόδου, λογίζεται ως πόλη της Περραιβίας, της οποίας η χρονολογία ίδρυσης είναι άγνωστη και

¹⁶. Graves 1979, 313-319.

¹⁷. «[...] Ταύτην τήν χώραν πρότερον μὲν ὤκουον Περραιβοί, τὸ πρὸς θαλάττῃ μέρος νεμόμενοι καὶ τῷ Πηνειῷ μέχρι τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ καὶ Γυρτῶνος πόλεως Περραιβίδος [...]».

¹⁸. Graves 1979, 440-441.

¹⁹. «Οἱ δ' Ἀργισσαν ἔχον καὶ Γυρτῶνῃν ἐνέμοντο, / Ὅρθῃν Ἥλωνῃν τε πόλιν τ' Ὀλοοσσόνα λευκὴν, / τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης [...] υἱὸς Πειριθόοιο τὸν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς [...] Γουνεὺς δ' ἐκ Κύφου ἦγε δῶα καὶ εἴκοσι νῆας / τῷ δ' Ἐνιῆνες ἔποντο μενεπτόλεμοι τε Περραιβοί / οἱ περὶ Δωδῶνῃν δυσχεῖμερον οἰκί' ἔθεντο / οἱ τ' ἄμφ' ἱμερτὸν Τιταρησσὸν ἔργα νέμοντο [...]».

²⁰. Ο Ν. Γεωργιάδης ταύτισε την κορυφή Αμάρμπεϊ (όρος στο οποίο βρίσκεται απέναντι από το Σαραντάπορο), βασιζόμενος στον Στράβωνα, με το περραιβικό όρος Κύφος στις παρυφές του οποίου οργανώθηκαν οι περραιβικές πόλεις της Κύφου και της Δωδώνης. Επέκρινε, μάλιστα, τον περιηγητή Heuzey ο οποίος όρισε την Κύφο στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, καθώς και τον περιηγητή Kiepert ο οποίος τοποθέτησε την Κύφο στα Χασιώτικα όρη. Βλ. Γεωργιάδης 1880, 17.

²¹. «Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε Πελασγικὲ τηλόθι ναίων / Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου, ἄμφι δὲ Σελλοί / σοὶ ναίουσ' ὑποφῆται ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι».

ακολουθεί την ιστορία των Περραιβών. Μαζί με την Άζωρο και το Πύθιο, συναποτελούσε την περραιβική Τριπολίτιδα, η οποία σχετιζόταν με ένα είδος ένωσης (συμπολιτείας). Η ονομασία *Τρίπολις*, με την οποία αναφέρεται σ' αυτήν ο Τίτος Λίβιος (59 π.Χ. - 19 μ.Χ., 42-43.5), εφόσον παράγεται από τη σύνθεση των τριών πόλεων (Δολίχη, Άζωρος και Πύθιο), τεκμηριώνει την άποψη ότι η Δολίχη πρέπει να θεωρηθεί ως πόλη.²² Η ίδια άποψη επιβεβαιώνεται και από σχετική επιγραφή, η οποία ανακαλύφθηκε και αναφέρει την Δολίχη ως πόλη (βλ. επόμενη ενότητα).

Από τα ελληνιστικά έως τα ρωμαϊκά χρόνια

Από την εποχή του Τραϊανού (53-117 μ.Χ.) χρονολογείται μία επιγραφή, η οποία αναφέρει μία εδαφική σύγκρουση μεταξύ της Δολίχης και της Ελιμιώτιδας και παραπέμπει σε μία άλλη, παρόμοια, σύγκρουση μεταξύ των ίδιων κοινοτήτων κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αμύντα Β' (390-371).²³ Σε αναθηματική επιγραφή του α' μισού του 4ου αι. π.Χ., η οποία βρέθηκε στην Ελασσόνα, αναφέρονται οι πόλεις της Περραιβίας χωρίς να περιλαμβάνονται οι πόλεις της περραιβικής Τριπολίτιδας,²⁴ με αποτέλεσμα η έρευνα να οδηγείται στην υπόθεση ότι η Δολίχη, η Άζωρος και το Πύθιο, εκείνη την εποχή, είχαν περιέλθει στην κυριαρχία της Μακεδονίας, η οποία διεκδικούσε την περιοχή με τη στρατηγική σημασία της, λόγω των διαβάσεών της που ενώνουν τη Μακεδονία με τη Θεσσαλία.²⁵ Στη μακεδονική επιρροή φαίνεται ότι οι πόλεις της περραιβικής Τριπολίτιδας ήταν πιο επιρρεπείς. Είναι γνωστό ότι οι βασιλείς της Μακεδονίας είχαν σημαντικά συμφέροντα στην περιοχή.²⁶ Ήδη, από τα μέσα του 4ου αι. π.Χ., όλες οι πόλεις της Περραιβίας είχαν τεθεί υπό τον έλεγχο του Φιλίππου Β' (382-336 π.Χ.).²⁷

Ένα μοναδικό νόμισμα, το οποίο βρέθηκε στην περιοχή της περραιβικής Τριπολίτιδας, απεικονίζει δαφνοστεφανωμένο τον Απόλλωνα στη μία όψη και στην άλλη έναν τριποδικό λέβητα με την επιγραφή «Τριπολιτάν» (εικ. 3). Χρονολογείται στο τέλος του 4ου αι. π.Χ.²⁸ και εκτίθεται στο Διαχρονικό Μουσείο της Λάρισας.

Η Δολίχη της ελληνιστικής εποχής τοποθετείται, με επιφύλαξη, στον αρχαιολογικό χώρο νοτιοανατολικά του Σαρανταπόρου. Στη θέση αυτή βρέθηκε το αμυντικό τείχος με πλάτος 3 μ., το οποίο ενισχυόταν με ημικυκλικούς πύργους ανά 29 μ. Από τα ευρήματα των επιγραφών

²². Hansen, Nielsen 2004, 722-723.

²³. Hansen, Nielsen 2004, 722-723. Wace, Thompson 1911, 198-199.

²⁴. Helly 1984, 161-170.

²⁵. Νικολάου 2012, 222.

²⁶. Graninger 2011, 17, σημ. 34.

²⁷. Κραβαρίτου 2012, 30.

²⁸. ΙΕ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (δικτυογραφία).

επιβεβαιώνονται λατρείες του Ποσειδώνα, των Χαρίτων και της Αφροδίτης. Οι οικοδομικές φάσεις, οι οποίες διαπιστώθηκαν, αφορούν μία του 3ου αι. π.Χ. και μία των αυτοκρατορικών χρόνων.²⁹ Τον 3ο αιώνα, ακόμη, όπως προκύπτει από σχετικές μελέτες των επιγραφών και των ιστορικών πηγών, στη βόρεια Περραιβία και στη Δολίχη, η ομιλία των ανθρώπων είχε επηρεαστεί από τον μακεδονικό τρόπο ομιλίας, όπως την προφορά του *φ* ως *β*. Σύμφωνα, ωστόσο, με ορισμένους μελετητές επρόκειτο απλώς για ονόματα Μακεδόνων, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη βόρεια Θεσσαλία, όταν η περιοχή κατακτήθηκε από τους Μακεδόνες.³⁰ Βέβαια, στην Περραιβία και στη Μακεδονία απαντώνται κοινά ονόματα ανθρώπων, τα οποία ήταν άγνωστα στον υπόλοιπο ελληνικό κόσμο, καθώς και ονόματα μηνών κατά την ελληνιστική περίοδο. Η Δολίχη, όπως το Πύθιο, η Άζωρος και οι Γόννοι φαίνεται ότι είχαν ενσωματωθεί πληρέστερα στη Μακεδονία, λόγω της στρατηγικής σημασίας που έφερε η γεωγραφική τους θέση.³¹

Εικ. 3. Νόμισμα των Τριπολιτών Περραιβίων.
(Από το ηλεκτρονικό αρχείο του Πολιτιστικού Συλλόγου της Δολίχης).

Το τοπωνύμιο Δολίχη δεν είναι μόνο περραιβικό, καθώς ομώνυμη πόλη υπήρχε και στην Καμαγηνή (το σημερινό Ντολούκ, στα σύνορα της Συρίας με την Τουρκία). Αν υπήρξε κάποια σχέση μεταξύ των δύο πόλεων δεν είναι εφικτό να προσδιορισθεί. Πάντως, η Δολίχη της Καμαγηνής δεν αναφέρεται νωρίτερα από τον 2ο αι.³² Εκεί λατρευόταν ο κεραύνιος Δίας Δολιχινός, ο οποίος σχετιζόταν με τη γονιμότητα και στους ρωμαϊκούς χρόνους ήταν προστάτης των στρατιωτικών επιτυχιών και της ασφάλειας.³³

Κατά τη διάρκεια του Δημητριάκου και του Συμμαχικού Πολέμου, 239-229 π.Χ. και 220-217 π.Χ. αντίστοιχα, οι Αιτωλοί κατάφεραν να συμπεριλάβουν στον πολιτικό τους μηχανισμό, μεταξύ άλλων, και τις περιοχές της

²⁹. Νικολάου 2012, 224.

³⁰. Méndez-Dosuna 2015, 108.

³¹. Roisman Worthington 2010, 323.

³². Cohen 2006, 155-156.

³³. Encyclopedia Britannica 2006, 1006.

Περραιβίας.³⁴ Οι πόλεις της περραιβικής Τριπολίτιδας αναφέρονται ξανά ως περραιβικές τον 2ο αι. π.Χ. από τον Τίτο Λίβιο και τον Πολύβιο.³⁵ Την περίοδο του Β' Μακεδονικού Πολέμου (200-197 π.Χ.), ο Τίτος Λίβιος (36, 10) μας πληροφορεί για την επίθεση 3.000 Αιτωλών με 200 ιππείς στην περραιβική πόλη Μάλλοια, η οποία ήταν αντίπαλος των Χυρετιών, καθώς και για τη λεηλασία των πόλεων της περραιβικής Τριπολίτιδας.³⁶ Το 196 π.Χ., η Περραιβία αποτέλεσε αυτόνομο Κοινό, μετά τη μάχη στις Κυνός Κεφαλές και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας των ελληνικών πόλεων από τον Φλαμινίνο. Οι Μακεδόνες, σύμφωνα με τον Λίβιο (32-33), μετά την Ελιμιώτιδα (*Elimia*), πέρασαν τα Καμβούνια όρη (*Cambunian*), από μία στενή δίοδο και κατήλθαν στην περιοχή που ονομάζεται Τρίπολη, επειδή περιλάμβανε τρεις πόλεις: την Άζωρο, το Πύθιο και τη Δολίχη. Αυτές οι πόλεις δίσταζαν, αρχικά, να πάρουν το μέρος των Μακεδόνων, επειδή είχαν δώσει ομήρους στους Λαρισαίους, υπέκυψαν όμως τελικά στους εκβιασμούς των Μακεδόνων. Το 169 π.Χ., ακόμη, σύμφωνα με τον Πολύβιο (LXXVIII.XI) και τον Λίβιο (44, 2), οι Ρωμαίοι, με επικεφαλής τον ύπατο Κόιντο Μάρκιο Φίλιππο, εξέτασαν τα περάσματα από την Περραιβία προς τη Μακεδονία και κατασκήνωσαν μεταξύ της Άζωρου και της Δολίχης, μέχρι που αποφάσισαν, τελικά, να φυλάξουν τη στενή διάβαση της Βολουστάνας (Σαρανταπόρου) και άλλων περιοχών.³⁷ Από τα επιγραφικά δεδομένα προκύπτει μία στενή σχέση του Δημοφίλου από τη Δολίχη με τον Ρωμαίο Αιμίλιο Παύλο, τον νικητή της μάχης της Πύδνας το 167 π.Χ.³⁸

Ο Στράβων ταυτίζει την Τριπολίτιδα με την Πελαγονία και οι σχολιαστές συμφωνούν ότι επρόκειτο είτε για παρανόηση του Στράβωνα είτε για εσφαλμένη μεταγραφή των χειρογράφων. Ο Πτολεμαίος Κλαύδιος (100-170 μ.Χ.), στο έργο του τοποθετεί την Τριπολίτιδα στην Πελασγιώτιδα, εσφαλμένα, στα βόρεια της Μακεδονίας και ο Στέφανος Βυζάντιος (τέλη του 5ου αι. μ.Χ.), στη συνέχεια, θα διαιωνίσει τη λανθασμένη πληροφορία.³⁹

Από τα ευρήματα του αρχαιολόγου Απ. Αρβανιτόπουλου (1929) προέκυψαν δεκάδες ονόματα⁴⁰ από την περιοχή της Δολίχης (βλ. Παράρτημα Β). Σε 16 επιγραφές, τις οποίες δημοσίευσε ο Αρβανιτόπουλος το 1914, από τη Δολίχη και την Άζωρο, οι περισσότερες είναι απελευθερωτικές και οι

³⁴. Τσαγκάκη 2004, 227-229.

³⁵. Νικολάου 2012, 222.

³⁶. *Meantime, Amynder, with the Athamanian troops, seized on Pellinaeus; while Menippus, with three thousand Aetolian foot and two hundred horse, marched into Perrhaebia, where he took Mallaea and Cyretiae by assault, and ravaged the lands of Tripolis.*

³⁷. Κραβαρίτου 2012, 31. Σωτηριάδης 1931, 5-14. Lucas 1992, 103-105.

³⁸. Bouchon 2016-b, 88-89.

³⁹. Lucas 1992, 115-117.

⁴⁰. Αρβανιτόπουλος 1929, 198-215.

υπόλοιπες κυρίως επιτύμβιες.⁴¹ Οι δούλοι, με 22,5 δηνάρια, εξαγόραζαν την ελευθερία από τους ιδιοκτήτες τους.⁴² Ο Αρβανιτόπουλος, συμφωνώντας με την άποψη του W. Leake,⁴³ είχε επισημάνει τη θέση στο Καστρί, περίπου 5 χιλιόμετρα δυτικά της σημερινής Δολίχης, «παρά το χωρίον Δούλχιστα, ού το όνομα φαίνεται ον το της Δολίχης αυτής παρεφθαρμένον», ως τη θέση της αρχαίας Δολίχης.⁴⁴ Από τις ανασκαφές στην περιοχή του Καστρίου, το 2006, βρέθηκε μία απελευθερωτική επιγραφή της ρωμαϊκής εποχής, στην οποία αναφέρεται το όνομα της Δολίχης. Είχε εντοιχισθεί στον νότιο τοίχο της βασιλικής γ' και υπάρχουν δύο επιγραφές διαφορετικής χρονολόγησης (εικ. 4). Η πρώτη αναφέρει: [Η] ΠΟΛΙΣ Η ΔΟΛΙΧΑΙ[ΩΝ] / ΟΛΙΝ ΦΟΞΙΝΟΥ ΤΗΝ Ε[ΑΥΤΗΣ ΕΥ]/[Ε]ΡΓΕΤΙΝ,⁴⁵ αποκαλύπτοντας ένα σοβαρό στοιχείο για την ονομασία της περιοχής, καθώς ταυτίζεται με την αρχαία Δολίχη, η οποία πρέπει να εκτείνεται στον χώρο κάτω από την ακρόπολη της παλαιοχριστιανικής περιόδου.⁴⁶ Η σημαντικότητα της επιγραφής είναι μοναδική, επειδή είναι η πρώτη φορά που ανακαλύπτεται επιγραφή με το όνομα της Δολίχης στον χώρο της περραιβικής Τριπολίτιδας, συντελώντας στην τοποθέτηση της πόλης της ρωμαϊκής εποχής στη θέση Καστρί.⁴⁷ Οι επιγραφικές μαρτυρίες του αρχαιολογικού χώρου της Δολίχης στην περιοχή του Καστρίου επισημαίνουν ότι η Μακεδονία κυριάρχησε στην Περραιβία από τα μέσα του 4ου αι. μέχρι το 197 π.Χ.⁴⁸

Έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι οι επιγραφές, οι οποίες βρέθηκαν σε χωριά και σε αρχαιολογικούς χώρους, όπως το Καστρί, μεταφέρθηκαν από την αρχαία Δολίχη της θέσης Σαρανταπόρου. Η θέση αυτή εγκαταλείφθηκε, προοδευτικά, κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, σε μία εποχή που η Δολίχη παρέμεινε, ωστόσο, η σημαντικότερη από τις πόλεις της περραιβικής Τριπολίτιδας. Η κατοίκηση θα γνώρισε μία περίοδο διασποράς σε όλη τη λεκάνη του Σαρανταπόρου, καθώς και στην περιοχή του Καστρίου, λόγω της στρατηγικής του θέσης.⁴⁹

Η λατρεία του Ηρακλή Κυναγίδα (προστάτη των κυνηγών) εντοπίζεται στον αρχαιολογικό χώρο του Καστρίου της Δολίχης, όπως το επιβεβαιώνουν οι

⁴¹. Bates 1916, 228.

⁴². Zelnick-Abramovitz 2013, 31.

⁴³. Για τον William Martin Leake (1777-1860), βλ. ενότητα *Περιηγητές του 19ου και 20ού αιώνα*.

⁴⁴. Αρβανιτόπουλος 1914, 204-205.

⁴⁵. Η πόλη των Δολιχαίων τιμά την άγνωστη γυναίκα του Φοξίνου και τη θεωρεί ευεργέτιδά της. Βλ. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-β, 642.

⁴⁶. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-α, 393-396· Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-β, 638-643· Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2009, 475-487.

⁴⁷. Αναστασιάδου 2014, 641-642.

⁴⁸. Archibald 2013, 50-51.

⁴⁹. Bouchon 2016-α, 296-297.

επιγραφές,⁵⁰ καθώς και στον αρχαιολογικό χώρο της Καισάρειας Κοζάνης, όπου ένας Δολιχάιος αναφέρεται ως ιερέας. Στην Καισάρεια έχει βρεθεί μία μαρμαρίνη παραλληλεπίπεδη βάση αγάλματος, η οποία χρονολογείται στον 1ο αι. π.Χ. και φέρει το εξής κείμενο: «<ω>τας / [...]. άμου Δολιχαῖος / [από] Θεσσαλίας και Πορ-/[ίω]ν Ἰολάου ἱερετεύσαν-/[τε]ς Ἡρακλεῖ Κυναγίδαι / [χαρ]ιστήρια».⁵¹ Η επιγραφή είναι αναθηματική και αναφέρει τα ονόματα τριών ανδρών οι οποίοι είχαν χρηματίσει ιερείς του Ηρακλή Κυναγίδα. Ο Δολιχάιος ήταν, προφανώς, μέτοικος στην περιοχή της Αιανής, όπου ήταν διαδεδομένη η λατρεία του Ηρακλή Κυναγίδα.⁵²

Εικ. 4. Η απελευθερωτική επιγραφή στην οποία αναφέρεται ότι [Η] ΠΟΛΙΣ Η ΔΟΛΙΧΑΙ[ΩΝ] / [Π]ΟΛΙΝ ΦΟΞΙΝΟΥ ΤΗΝ Ε[ΑΥΤΗΣ ΕΥ]/[Ε]ΡΓΕΤΙΝ. Ανακαλύφθηκε στον αρχαιολογικό χώρο Καστρί (η φωτογραφία αντλήθηκε από το αρχείο του Πολιτιστικού Συλλόγου).

Παλαιοχριστιανικοί χρόνοι

Η Δολίχη, όπως και όλες οι πόλεις της Περραιβίας, βάσει των επιγραφικών μαρτυριών, υφίστατο έως τον 3ο αι. μ.Χ. Την εποχή του Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.), η Περραιβία περιήλθε στην επικράτεια της Λάρισας, η οποία

⁵⁰. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-β, 642.

⁵¹. Ριζάκης - Τουράτζογλου 1985, 23, 222, 259.

⁵². Κεραμόπουλος 1933, 44-45.

ορίστηκε πρωτεύουσα της επαρχίας της Θεσσαλίας.⁵³ Κατά τη χριστιανική περίοδο, ο Προκόπιος αναφέρει μόνο την Ολοσσόνα, την οποία μάλιστα δεν συγκαταλέγει στη Θεσσαλία, ενώ δεν γνωρίζουμε εάν τα αρχαία ονόματα των περραιβικών πόλεων εξακολουθούν να υφίστανται κατά την περίοδο αυτή.⁵⁴ Από τη σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα, όμως, ανακαλύφθηκε ένα μικρό τείχος στην Ελασσόνα, το οποίο ανεγέρθηκε ή επισκευάστηκε την εποχή του Ιουστινιανού.⁵⁵

Στον αρχαιολογικό χώρο του Καστρίου, το έτος 2001, πραγματοποιήθηκαν επιφανειακές έρευνες και το επόμενο έτος ξεκίνησαν κανονικές ανασκαφές. Η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως τρεις παλαιοχριστιανικές βασιλικές και τον χώρο της ακρόπολης. Η βασιλική α' είναι τρίκλιτη και το δάπεδο του κεντρικού κλίτους είναι ψηφιδωτό, στο οποίο απεικονίζεται, μεταξύ άλλων, το σύμβολο του σταυρού. Πρόκειται για μία σπάνια περίπτωση, καθώς απαγορευόταν να πατούν οι πιστοί το ιερό σύμβολο. Σε μία διπλωματική εργασία (2004) υπολογίστηκε ότι η βασιλική θεμελιώθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου του έτους 553 (+24 ετών), ημερομηνία εορτής του προφήτη Ζαχαρία.⁵⁶ Η βασιλική β' άρχισε να ανασκάπτεται το έτος 2003 και χρονολογείται, πιθανόν, στο δεύτερο μισό του 6ου αι. μ.Χ. Η έρευνα επεκτάθηκε στο τείχος της ακρόπολεως, το οποίο λειτουργούσε ως τελική γραμμή άμυνας, κατά την παλαιοχριστιανική εποχή. Εκεί, μεταξύ κατοικιών και πολλών αντικειμένων καθημερινής χρήσης και αποθηκευτικών χώρων, αποκαλύφθηκε και η βασιλική γ'. Τα ευρήματα του αρχαιολογικού χώρου χρονολογούν την πόλη στη θέση αυτή κατά τους 5ο ή 6ο αιώνες μ.Χ.⁵⁷ και προκύπτει ότι η καλλιέργεια της γης και η κτηνοτροφία αποτελούσαν την κύρια ενασχόληση των κατοίκων της πόλης του Καστρίου. Ασχολούνταν, ακόμη, με το κυνήγι οι άνδρες και οι γυναίκες με την οικοτεχνία, η οποία, ενδεχομένως, να αποτελούσε συστηματική απασχόλησή τους.⁵⁸ Αρκετά ευρήματα από το Καστρί της Δολίχης εκτίθενται στο Διαχρονικό Μουσείο της Λάρισας.

Από τους βυζαντινούς χρόνους, στις οθωμανικές απογραφές και στα μοναστικά έγγραφα

Κατά τους μεσοβυζαντινούς χρόνους, η Δυτική και η Βορειοδυτική Θεσσαλία, συμπεριλαμβανομένης της περραιβικής περιοχής, ανήκε στη

⁵³. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2004, 63.

⁵⁴. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-α, 389-390.

⁵⁵. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2004, 64.

⁵⁶. Πολυχρονόπουλος 2004, 9.1.

⁵⁷. Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-α, 393-396· Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2006-β, 638-643· Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2007, 33-47· Δεριζιώτης - Κουγιουμτζόγλου 2009, 475-487.

⁵⁸. Βλαχάκη 2017, 82-86.

Μεγάλη Βλαχία. Όπως προκύπτει από το «Χρονικόν του Μορέως» η περιοχή οριοθετούταν από τον Όλυμπο, το σημερινό χωριό Κατάκαλη της Δεσκάτης και την οροσειρά της Πίνδου η οποία τη χώριζε από το δεσποτάτο της Ηπείρου.⁵⁹

Ο βυζαντινός ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ο οποίος διατηρείται στην πλατεία του οικισμού, προδίδει την κατοίκηση της περιοχής, πιθανόν στους μεσοβυζαντινούς χρόνους (9ος - 12ος αι. μ.Χ.). Πρόκειται για μία μονόκλιτη βασιλική, στην οποία προστέθηκαν μεταγενέστερα τρουλαίος νάρθηκας και εξωνάρθηκας (εικ. 5). Ο ναός είναι κτισμένος με κοινή αργολιθοδομή, άφθονο κονίαμα και επικαλύπτεται με κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Από μία εσωτερική επιγραφή του ναού προκύπτει ότι ανακαίνισθηκε το έτος 1516. Φαίνεται δε ότι πριν από την ανακαίνιση, ο ναός ήταν τρίκλιτος (πιθανόν μεσοβυζαντινής περιόδου) ή μονόκλιτος με πλευρικές στοές, καθώς τα ανοίγματα στη βόρεια και στη νότια πλευρά του ναού, τα οποία είναι εμφανή και φράχτηκαν κατά την ανακαίνιση, φέρουν αμυδρά λείψανα τοιχογραφιών και οδηγούσαν από το κυρίως ιερό σε ημιανεξάρτητους χώρους.⁶⁰ Το μνημείο κηρύχθηκε ως ιστορικό διατηρητέο από το Υπουργείο Πολιτισμού.⁶¹

Για τους πρώτους αιώνες της οθωμανικής κατοχής, οι πληροφορίες για την επαρχία της Ελασσόνας ήταν ανύπαρκτες. Χάρη όμως στις απογραφές των κατακτητών, οι οποίες αποτελούν την παλαιότερη γνωστή μαρτυρία, έχουμε στη διάθεσή μας κάποιες πληροφορίες, σχετικές με τα πληθυσμιακά δεδομένα και τα προϊόντα της Δολίχης, από το 1506 και εξής. Ο οικισμός με την ονομασία Ντούχλιστα δεν αναφέρεται στις οθωμανικές απογραφές 1454/1445 και 1485. Εξαιτίας αυτού οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι ιδρύθηκε την περίοδο 1485-1506.⁶² Κατά τον 16ο αιώνα, η οικονομική παραγωγή της Δολίχης, σχετιζόταν με την πολιτιστική της παραγωγή, καθώς οι κάτοικοι του χωριού ανέλαβαν την ανακαίνιση του ναού.⁶³

Με βάση το δημοσίευμα του Κώστα Σπανού, το 1506 η Ντούχλιστα (Δολίχη) ήταν ένας αξιόλογος οικισμός, υπαγόμενος στο χάσι του πασά της Ελασσόνας. Στον χωριό ζούσαν 3 οικογένειες Οθωμανών, 279 πλήρεις οικογένειες Ελλήνων, 22 οικογένειες χηρών γυναικών και 11 ενήλικοι άγαμοι. Υπολογίζοντας 5μελείς τις πλήρεις οικογένειες και 4μελείς τις οικογένειες των

⁵⁹. Βλαχάκη 2009, 489.

⁶⁰. Πασαλή 1990, 73-74.

⁶¹. Χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού επειδή κοσμείται με αξιόλογες τοιχογραφίες του πρώιμου 16ου αι. μ.Χ. (ΦΕΚ Β, 647/1985, σ. 6330). Ακόμη, ο ναός επιλέχθηκε ως παράδειγμα ψηφιοποίησης πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο μιας εναλλακτικής μεθοδολογίας αποτυπώσεων αρχαιολογικών χώρων με τις απεριόριστες δυνατότητες που διαθέτει, βλ. Ζάχος 2018, 468-471.

⁶². Σπανός Κ. 2019, 49.

⁶³. Σδρόλια 2014, 17-19.

χρηών, υπολογίζουμε ότι στη Δολίχη το 1506 ζούσαν γύρω στα 1.400 άτομα, γεγονός το οποίο δείχνει ότι η Δολίχη, στις αρχές του 16ου αιώνα ήταν ένας αξιόλογος οικισμός. Οι κάτοικοι ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Καλλιεργούσαν σιτηρά, φακές, λινάρι, καννάβι, αμπέλια, έτρεφαν μεταξοσκώληκες και είχαν μελίτσια, και 3.000 περίπου πρόβατα.⁶⁴ Μεταξύ των μουσουλμάνων αναφέρεται και η οικογένεια του Αϊντίν Καραμουσταφά. Είναι πιθανό το τοπωνύμιο Αϊντίνι εντός του οικισμού της Δολίχης (βλ. Παράρτημα Α) να σχετίζεται με τον εν λόγω κάτοικο ή να οφείλει την ονομασία του σ' αυτόν.

Εικ. 5. Ο βυζαντινός ναός της Δολίχης. Διακρίνεται ο εξωνάρθηκας ο οποίος έχει πλέον κατεδαφιστεί (η φωτογραφία από το αρχείο της τοπικής Κοινότητας).

Το 1521, στη Ντούχλιστα, όπως αναφέρεται στο συνοπτικό απογραφικό κατάστιχο 101, ζούσαν περίπου 1.890 άτομα (365 ελληνικές οικογένειες και 1 οικογένεια μουσουλμάνων), κατατάσσοντάς την πληθυσμιακά τέταρτη στη σειρά, μετά το Δομένικο, την Τσαριτσάνη και την Ελασσόνα, μεταξύ 56 οικισμών της επαρχίας της Ελασσόνας.⁶⁵ Το 1570 παρατηρείται μείωση του πληθυσμού, για απροσδιόριστους λόγους. Από τις 366 οικογένειες του 1521 έμειναν 187, οι μισές. Χαρακτηριστικό της οικονομίας της ήταν η υψηλή παραγωγή σιταριού, η οποία δείχνει την εφορεία των εδαφών της περιοχής. Από τη φορολογία των κατοίκων προκύπτει το είδος των καλλιεργειών. Μετά το σιτάρι, ακολουθεί το κριθάρι και έπονται ο βίκος, η σίκαλη, η βρώμη, τα βαλάνidia και το καννάβι για σχοινοποιία. Η κτηνοτροφία, ωστόσο, μειώθηκε σημαντικά, καθώς σε κάθε οικογένεια αντιστοιχούσαν 10 περίπου ζώα, ενώ

⁶⁴. Σπανός Κ. 2019, 49-62. Στη μελέτη αυτή αναφέρονται όλα τα ονόματα των κατοίκων της Δολίχης τα έτη 1506 και 1570, καθώς επίσης και οι αγροτικές καλλιέργειες που προκύπτουν από τους επιβαλλόμενους φόρους.

⁶⁵. Σπανός Β. 2018, 11-12, 15-16.

αξιοσημείωτη ήταν και η παραγωγή κρασιού.⁶⁶ Είναι πιθανόν οι οικογένειες των κτηνοτρόφων να αναχώρησαν και να κατευθύνθηκαν σε γειτονικούς οικισμούς. Ίσως να ήταν βλαχόφωνοι που μετοίκησαν στο γειτονικό Λιβάδι, καθώς η παράδοση αναφέρει ότι κάτοικοι 16 οικισμών της πεδιάδας, από τον φόβο των ληστών εκείνης της εποχής, έφυγαν στο βουνό και ίδρυσαν [ενίσχυσαν] το Βλαχολίβαδο.⁶⁷ Δεν αποκλείεται, όμως, να υπήρξαν θύματα της πανούκλας, η οποία έπληξε αρκετές φορές την περιοχή της Θεσσαλίας (ήδη από το 1466) αποδεκατίζοντας τον πληθυσμό της. Αναφέρεται ότι γύρω στο έτος 1620 έπληξε την Ελασσόνα, ενώ τα έτη 1649 και 1667 απαντάται σε ενθυμήσεις στη Μονή της Ολυμπιώτισσας. Στις αρχές του 18ου αιώνα η πανούκλα επανεμφανίστηκε στην Ελασσόνα και το έτος 1792 υπάρχουν αναφορές σε μοναστηριακά έγγραφα ότι η πανούκλα είχε μολύνει την Ελασσόνα και όλα τα χωριά της.⁶⁸

Σε μία πρόθεση της Μονής του Μεγάλου Μετεώρου, του έτους 1592/1593, αναφέρονται ορισμένα ονόματα αφιερωτών από την Τούχληστα: Δεμέτιος μοναχός, Δημήτριος, Ιωάσαφ ιερομόναχος, Μισήρης, Μιχαήλ, Νικόλαος, Σταμάτιος, Ζώρω, Θεοδώρα, Θεοδώρα, Θώδω, Καλούδα, Κυκλόη, Μαγδαληνή μοναχή, Μαρία, Σιμονή μοναχή και Στάμω.⁶⁹

Στην παρρησία των αφιερωτών του υπ' αριθμ. 201 Κώδικα της Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (Οσίου Νικάνορα) της Ζάβορδας του Δήμου της Δεσκάτης, η οποία αποτελεί τεκμήριο για την ιστορία των οικισμών το έτος 1692, αναφέρεται η Τούχληστα (σ. 128) στην περιοχή της Ελασσόνας με δύο αφιερωτές: Κυριάκος, Λεϊμονιά.⁷⁰

Στις προθέσεις της Μονής του Σπαρμού, στις οποίες καταχωρίστηκαν τα ονόματα προσκυνητών οι οποίοι πρόσφεραν κάποια ενίσχυση στην εν λόγω μονή, το έτος 1602 αναφέρεται το χωριό ως Τούχληστα και το έτος 1709 ως χωρίον Τούκληστα.⁷¹ Στα αρχεία της Μονής Ολυμπιώτισσας εντοπίζονται αναφορές στη Δολίχη: Στον υπ. αρ. 220 αρχαιότερο κώδικα της μονής, αναφέρεται ότι το έτος 1747 αγοράστηκαν κάποια κτήματα, εκ των οποίων το ένα βρισκόταν στον δρόμο προς τη Δολίχη (Τούκλιτζαν). Στο ίδιο χειρόγραφο αναγράφεται, ακόμη, ότι το έτος 1752 αγοράστηκε ένα αμπέλι «εις τα τουκλιστινά τα караγάτσια». ⁷² Το τοπωνύμιο Καραγάτσια διατηρείται ακόμη στη Δολίχη (βλ. Παράρτημα Α).

Στο υπ' αριθμ. 100 χειρόγραφο της Μονής του Μεγάλου Μετεώρου, στο οποίο καταχωρίστηκαν τα δοσίματα των αφιερωτών στην εν λόγω μονή, κατά

⁶⁶. Kiel 2014, 6-7.

⁶⁷. Weigand 2019, 28-29.

⁶⁸. Σπανός Κ. 2011, 23-26.

⁶⁹. Σπανός Κ. 1998, 145.

⁷⁰. Χατζηγιάννου 2000, 75, 190.

⁷¹. Σκουβαράς 1967, 251-252, 300· Μπούμπας 2008, 67.

⁷². Σκουβαράς 1967, 447, 451.

το ταξίδι της ζητείας του μοναχού στην περιοχή της Ελασσόνας, γύρω στα 1750, αναφέρεται και η Τούχληστα. Μεταξύ των αφιερωτών περιλαμβάνονται και ορισμένα ονόματα και επώνυμα κατοίκων της Δολίχης εκείνης της εποχής: Γεργουλάς, Ιωάννης, Ιωάννης Καράμπαλης, Κυριάκος Καράμπαλης, Μισήρης, Ιωάννης Μπούρας, Βοργανάδα, Κάλω, Κόμνω σύζ. Ιωάννη Καράμπαλη, Ευγενή Μαρουδή, Μάρω, Κάλλω σύζ. Γιάννη Μέρκου, Βέργω Μισήρη, Μάρω σύζ. Ιωάννη Μπούρα.⁷³

Από τον υπ' αρ. 222 κώδικα της Ολυμπιώτισσας (κώδικας της Μονής του Αγίου Αντωνίου της Κοκκινόγης -Δεμηράδων), οι εγγραφές του οποίου καλύπτουν την περίοδο 1854-1924, προκύπτει η ακίνητη περιουσία της μονής, μέρος της οποίας βρισκόταν στη Δολίχη (Τούχληστα). Η περιουσία της μονής στη Δολίχη και στην περιοχή Περάσα περιελάμβανε ένα σύνολο 61 χωραφιών (725 στρέμματα), 9 αυλαγάδες (72 στρέμματα) και ένα οικόπεδο 4,5 στρεμμάτων. Ακόμη περιελάμβανε ένα μετόχι με 4 αχυρώνες και 11,5 στρέμματα για αλώνια, όπου βρισκόταν και ένα παρεκκλήσι αφιερωμένο στον άγιο Νικόλαο.⁷⁴ Αρκετά από τα τοπωνύμια που αναφέρονται στον Κώδικα σώζονται μέχρι σήμερα (βλ. Παράρτημα Α). Το μετόχι της μονής βρισκόταν στην περιοχή του σημερινού συνοικισμού Μετόχι, όπου σώζονται τα ερείπια του ναού του Αγίου Νικολάου. Σημειωτέον ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με απόφαση των τοπικών Αρχών κατεδαφίστηκε το μεγαλύτερο μέρος του ναού και οι εργασίες διακόπηκαν με εντολή της αρμόδιας Εφορείας Αρχαιοτήτων.

Το έτος 1873, η προαναφερόμενη Μονή του Αγίου Αντωνίου της Κοκκινόγης ενοικίασε στον Λιβαδιώτη Μιχάλη Κύρκο 189 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης και κήπων (ζαρζοβαχτσέδες) την οποία κατείχε στην Τούχληστα. Το μίσθωμα ορίστηκε για 5 έτη στο ποσό των 14.350 γροσίων. Μέχρι τη στιγμή της μίσθωσης, η μονή καλλιεργούσε σιτάρι, κριθάρι και βρίζα.⁷⁵

Εκκλησιαστικά η Δολίχη υπαγόταν στην Επισκοπή της Πέτρας, η οποία, σε μία επιγραφή της Μονής του Σπαρμού (1633) αναφέρεται ως «Επισκοπή Πέτρας και Σαγοδανίας». Ο όρος Σαγοδανία είναι άγνωστος και έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι αφορούσε την περιοχή ή μέρος της περιοχής μεταξύ των σημερινών κοινοτήτων της Δολίχης, του Πυθίου και του Λόφου.

Η Επισκοπή της Πέτρας, που υπαγόταν στη Μητρόπολη της Θεσσαλονίκης, όπως προκύπτει από τον σχετικό πατριαρχικό και συνοδικό τόμο καταργήθηκε το 1896 και η Τούχληστα προσαρτήθηκε στην Μητρόπολη της Ελασσόνας, καθώς πολιτικά και διοικητικά υπαγόταν ήδη στην Ελασσόνα.⁷⁶

⁷³ Σπανός Κ. 1985, 33.

⁷⁴ Τάχατος 2016, 194, 200-202, 206.

⁷⁵ Τάχατος 2018, 375-376.

⁷⁶ Αγγελόπουλος 1974, 77-78, 81-82· Τάχατος 2019, 252-256.

Περηγητές του 19ου και 20ού αιώνα

Ο William Martin Leake (1777-1860) αναφέρει ότι κατευθυνόμενος από το Λιβάδι προς την Ελασσόνα έφτασε στο μικρό χωριό Ντούκλιστα, όπου, σε μία ερειπωμένη εκκλησία υπάρχουν δύο θραύσματα δωρικών κιόνων, διαμέτρου 2 ποδιών και 8 ιντσών, και στο ανομοιόμορφο έδαφος μία επιτύμβια στήλη μαζί με μερικά τετράγωνα τμήματα. Τα ερείπια, σε συνδυασμό με το όνομα Ντούκλιστα, προδίδουν την τοποθεσία της αρχαίας Δολίχης, της τρίτης πόλης της Τριπολίτιδας.⁷⁷

Στο λεξικό του William Smith (1813-1893), το σχετικό με την ελληνική και τη ρωμαϊκή γεωγραφία (1854), η Δολίχη αναφέρεται ως μία πόλη της Περραιβίας στη Θεσσαλία, η οποία βρίσκεται στους πρόποδες του Ολύμπου και μαζί με τις δύο γειτονικές πόλεις, την Άζωρο και το Πύθιο, αποτελούσαν την Τριπολίτιδα.⁷⁸

Ο Γάλλος ιστορικός και αρχαιολόγος Léon Heuzey (1831-1922), αναφερόμενος σε ευρήματα της Δολίχης, κατέληξε στο συμπέρασμα πως, μολονότι η Δολίχη αναφέρεται μόνο μία φορά στην Ιστορία, τα ερείπια δείχνουν ότι παρέμεινε, τουλάχιστον μέχρι το τέλος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, και αποτελούσε ένα από τα προπύργια της περιοχής.⁷⁹ Επισκεπτόμενος τη Δολίχη το 1860, ο Heuzey θεώρησε, λανθασμένα, ότι στη θέση της ήταν η αρχαία Άζωρος. Διατύπωσε την ενδιαφέρουσα μαρτυρία ότι η Ντούκλιστα ήταν παλαιότερα χωριό, ενώ τώρα είχε μετατραπεί σε έναν φτωχό οικισμό με 12 περίπου σπίτια, διάσπαρτα και πολλά ερείπια ανάμεσα στα λιβάδια και στα χωράφια. Εντόπισε αρκετά αρχαία θραύσματα, μεταξύ των οποίων απελευθερωτικές επιγραφές, μία στήλη της ελληνιστικής εποχής και την επιτύμβια στήλη ενός γιατρού από τη Νίκαια της Βιθυνίας. Στον λόφο Αϊ-Λιας της Δολίχης εντόπισε μερικά ίχνη από παλιά τείχη, τα οποία αποδεικνύουν ότι, σε κάποια απροσδιόριστη εποχή, στο ύψωμα αυτό υπήρχε ένα φρούριο ή καστράκι.⁸⁰

Ο Ν. Γεωργιάδης (1830-1915) αναφέρει ότι το όνομα της περραιβικής Τριπολίτιδας διασώθηκε παραφθαρμένο στο τοπωνύμιο της Τριπολιάνας, νότια του Πυθίου και ανατολικά της Δολίχης.⁸¹ Στη Δολίχη, κατά τον Γεωργιάδη

⁷⁷. Leake 1835, 343-344 «...where in a ruined church are two fragments of Doric columns 2 feet 8 inches in diameter, and in the burying-ground a sepulchral stone, together with some squared blocks. These remains, combined with the name Duklista, seem to indicate the site of Doliche, the third city of Tripolitania».

⁷⁸. Smith 1854, 784.

⁷⁹. Heuzey 1860, 41-4. «En meme temps, des ruines beaucoup plus recentes nous montrent que Doliche, citée une seule fois dans l'histoire, resta pourtant, au moins jusqu'à la fin de l'empire romain, un des remparts de la province».

⁸⁰. Hezey (μτφ. G. Polese) 1988, 33-34.

⁸¹. Γεωργιάδης 1880, 269 (εννοεί την περιοχή Τοπόλιανη του Πυθίου).

(1880), κατοικούσαν περίπου 20 οικογένειες και είχαν βρεθεί αρχαία λείψανα, όπως ορθογώνιοι λίθοι, κιονόκρανα και ενεπίγραφες στήλες με πλείστες πράξεις απελευθέρωσης δούλων. Σ' αυτές εντοπίζονται οι περραιβικοί μήνες *Λεσχανόριος*, *Απολλώνιος* και *Φυλλικός*. Στο χωριό υψώνεται ο λόφος *Ai-Lias*, ο οποίος έφερε ερείπια αρχαίων ελληνικών τειχών της Αζώρου, σύμφωνα με τον περιηγητή, ενώ στην περιοχή του Καστριού, κατά τον ίδιο και σε αντίθεση με τον Heuzeu, τοποθετείται η αρχαία Δολίχη.⁸²

Ο Γερμανός αρχαιολόγος Friedrich Stählin (1874–1936) συμπέρανε ότι εάν η Αζωρος βρισκόταν στη θέση της τότε Βουβάλας (σημερινής Αζώρου), τότε η Δολίχη θα πρέπει να αναζητηθεί ανατολικά, διότι, στο Λυκούδι, περίπου, ο δρόμος χωρίζεται ανάμεσα στις δύο πόλεις. Η Δολίχη, ωστόσο, κατά τον Stählin, πρέπει να αναζητηθεί στα βόρεια της Τριπολίτιδας, επειδή συνόρευε με την Ελιμιώτιδα. Όπως το όνομα της συριακής Δολίχης έχει επιβιώσει, με μικρή αλλαγή, σε Ντολούκ ή Ντελούκ, έτσι φαίνεται ότι η αρχαία Δολίχη διασώθηκε στο όνομα της Ντούχλιστας. Όλοι αυτοί οι ισχυρισμοί οδηγούν στα ερείπια του Καστριού, μία ώρα δυτικά της Ντούχλιστας, σε έναν παραπόταμο του Τιταρησίου, όπου υψώνεται ένας λόφος, του οποίου η κορυφή ισοπεδώθηκε τεχνητά. Στην ίδια τη Ντούχλιστα, ακόμη, επισημαίνει ο Heuzeu, πάνω στον κωνοειδή λόφο, ο οποίος είναι αφιερωμένος στον προφήτη Ηλία, υπάρχουν τείχη ακαθόριστης περιόδου, τα οποία ο Γεωργιάδης θεώρησε ότι είναι ελληνιστικά και τοποθέτησε εκεί την Αζωρο. Τα υπόλοιπα απαιτούν νέα έρευνα.⁸³

Ο Απόστολος Αρβανιτόπουλος (1874-1942) περισυνέλεξε, το 1913, και κατέγραψε τα διάσπαρτα αρχαία μνημεία τα οποία βρίσκονταν σε κίνδυνο από την περιοχή της Δολίχης και της ευρύτερης περιοχής της αρχαίας Περραιβίας και τα συγκέντρωσε στην Αρχαιολογική Συλλογή της Ελασσόνας, η οποία ιδρύθηκε με την αλλαγή χρήσης του τουρκικού τελωνείου.⁸⁴ Στα *Θεσσαλικά Χρονικά* το 1935, σε ένα άρθρο, σχετικό με την επαρχία της Ελασσόνας, γίνεται αναφορά στη Δολίχη και στους τόπους ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος ως σημεία τα οποία προάγουν την ιστορική εξέλιξη της περιοχής,⁸⁵ αντανακλώντας τις αντιλήψεις των ανθρώπων των Γραμμάτων, σχετικά με τα σπουδαία πράγματα της περιοχής της Ελασσόνας.

⁸² Γεωργιάδης 1880, 272.

⁸³ Stählin 1924, 21.

⁸⁴ Αρβανιτόπουλος 1913, 107.

⁸⁵ Τσούφης 1935, 387.

Από τον 20ό αιώνα μέχρι τις μέρες μας

Η διοικητική θέση της Δολίχης στην ελεύθερη Ελλάδα και στην τοπική αυτοδιοίκηση

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912) και τη νίκη της Ελλάδας προσαρτήθηκαν σ' αυτήν οι νέες χώρες. Το 1919 ο οικισμός Σέλος (Πύθιο) αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα του Σέλου στην οποία υπήχθησαν και οι οικισμοί Δούχλιστα (Δολίχη), Δεμιράδες (Κοκκινόγη) και η Μονή του Αγίου Αντωνίου». ⁸⁶ Το 1928, η Δούχλιστα μετονομάστηκε σε Δολίχη. ⁸⁷

Εικ. 6. Απόσπασμα από το ΦΕΚ της μετονομασίας του οικισμού.

Ως αυτόνομη κοινότητα, η Δολίχη αναγνωρίστηκε το έτος 1966⁸⁸ και παρέμεινε μέχρι και το έτος 1998. Το χρονικό διάστημα αυτό λειτούργησαν 7 κοινοτικά συμβούλια (βλ. Παράρτημα Γ). Από το 1999 η Κοινότητα της Δολίχης καταργήθηκε και μαζί με την Κοινότητα του Λιβαδίου συναποτελέσαν τον Δήμο Λιβαδίου, με έδρα τον ομώνυμο οικισμό έως και το 2010.⁸⁹

Το 2011 συστάθηκε ο Δήμος Ελασσόνας αποτελούμενος από τις δημοτικές ενότητες (πρώην δήμους) Αντιχασίων, Ελασσόνας, Λιβαδίου, Ολύμπου, Ποταμιάς, Σαρανταπόρου και τις κοινότητες Βερδικούσιας, Καρυάς και

⁸⁶. Ν. 1615/1919, παρ. 25 (ΦΕΚ 3, τ. Α') «Περί συστάσεως κοινοτήτων εν τη επαρχία Ελασσόνας», υπογραφή απόφασης από τον βασιλέα Αλέξανδρο στις 31.12.1918.

⁸⁷. Με το Διάταγμα του Προέδρου της Δημοκρατίας Παύλου Κουντουριώτη (19.7.1928), ΦΕΚ 156/1928 τ. Α', η Κοινότητα του Σέλου μετονομάστηκε σε Κοινότητα του Πυθίου και ο οικισμός Δούχλιστα της ίδιας κοινότητας μετονομάστηκε σε Δολίχη.

⁸⁸. Με το Βασιλικό Διάταγμα του Κωνσταντίνου υπ' αριθμ. 575/ 4.6.1966, (ΦΕΚ 136/1966, τ. Α') η Δολίχη αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα με το όνομα Κοινότητα Δολίχης, με έδρα τον ομώνυμο συνοικισμό, στην επαρχία της Ελασσόνας.

⁸⁹. Ν. 2539/1997 (ΦΕΚ 244/1997, τ. Α') «Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης (πρόγραμμα Καποδίστριας)», υπογραφή του προέδρου Ελληνικής Δημοκρατίας Κων/νου Στεφανόπουλου.

Τσαριτσάνης, οι οποίες καταργήθηκαν.⁹⁰ Η Δολίχη έκτοτε αποτελεί τοπική κοινότητα του Δήμου Ελασσόνας. Στο Παράρτημα Γ αναφέρονται αναλυτικά όλα τα συμβούλια της κοινότητας.

Τα επώνυμα των πρώτων εγγεγραμμένων κατοίκων

Τα πρώτα μοναδικά επώνυμα⁹¹ των κατοίκων, τα οποία καταχωρίστηκαν στα Μητρώα Αρρένων της Δολίχης (Δούχλιστας), με βάση το έτος γέννησής τους είναι τα εξής:

Ντουντούμης⁹² Δημήτριος Ιωάν. 1864,
Τσόγκας Βασίλειος Ιωάν. 1864,
Τσακνάκης Νικόλας Γούλα 1881,
Θεοδωράκης Κωνσταντίνος Δημ. 1884,
Τζίκας Νικόλαος Κων. 1886,
Γκόγκου Θεόδωρος Ιωάν. 1899,
Βαλιώτης Βασίλειος Δημ. 1900,
Μάντζαρης Κωνσταντίνος Δημ. 1900,⁹³
Καμαγιάννης Παναγιώτης Φώτ. 1901,
Λιόλιου Δημήτριος Θεόδ. 1901,
Κατσάρας Ιωάννης Αθ. 1902,
Σογλής Αθανάσιος Κων. 1902,
Μιχαήλ Αντώνιος Νικ. 1903,
Μπαλανίκας Νικόλαος Κων. 1907,
Γκουτζουρέλας Αθανάσιος Δημ. 1912,
Μπαλαούρας Φώτιος Γεωργ. 1913,
Παπακων/νου Ζήση Κων/νος 1916,
Αστερίου Φώτιος Νικ. 1920,
Φωτίου Σπυρίδων Αθ. 1925,
Λουτριώτης Αριστείδης Αθ. 1930,
Παπαδημητρίου Γεώργιος Κων. 1934.

Είναι γνωστό, ακόμη, το μη εγγεγραμμένο στα Μητρώα Αρρένων πρόσωπο του Θωμά Ρουπακιά στη Δολίχη, ο οποίος δεν άφησε άρρενες απογόνους με αποτέλεσμα το επώνυμό του να μην διατηρείται σήμερα.

⁹⁰. Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87/2010, τ. Α') «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», υπογραφή του προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Καρόλου Παπούλια.

⁹¹. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από τα αρχεία της Κοινότητας της Δολίχης του Δήμου Ελασσόνας.

⁹². Το επώνυμο Ντουντούμης μας θυμίζει το τοπωνύμιο Ντουντούμη στην περιοχή της Δολίχης.

⁹³. Ο Κωνσταντίνος Μάντζαρης άλλαξε το επώνυμό του σε Παπαδημητρίου. Το δε επώνυμο Μάντζαρης αποτελεί παραλλαγή του επιθέτου *Μαντζάρας*, το οποίο διατηρείται μέχρι σήμερα.

Τα επώνυμα των κατοίκων, τα οποία υφίστανται σήμερα στην κοινότητα είναι τα εξής: Αστερίου, Βαλιώτης<Βουβαλιώτης, Γκόγκος, Γκουτζουρέλας, Θεοδωράκης, Καμαγιάννης, Καραπέτσης, Κατσάρας, Κλεισιάρης, Λιόβας, Λιόλιος, Μαντζάρας, Μπαλανίκας, Παπαδημητρίου, Παπακωνσταντίνου, Σουγλής, Τζίκας, Τιγανής, Τσακνάκης, Τσιόγκας, Φωτίου.

Εικ. 7. Οι αδελφοί Βασίλειος και Νικόλαος Τσακνάκης. (Η φωτογραφία είναι από το οικογενειακό αρχείο του γράφοντος).

Εικ. 8. Η οικογένεια του Αθανασίου Μαντζάρα. (Η φωτογραφία είναι από το αρχείο του Πολιτιστικού Συλλόγου).

Ο πληθυσμός της Δολίχης

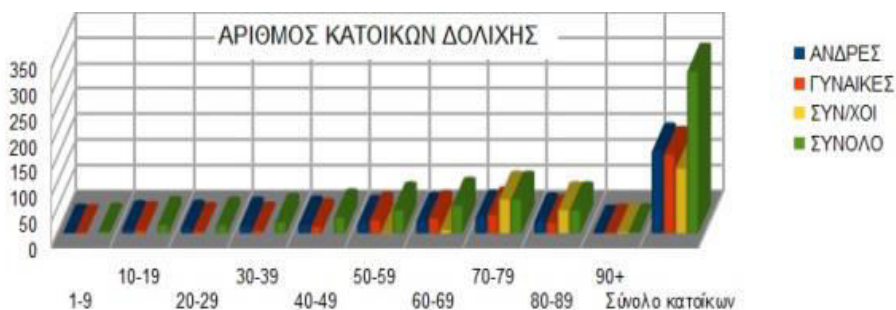
Με βάση τις απογραφές, που διενεργήθηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, ο πληθυσμός της Δολίχης καταγράφηκε ως εξής:⁹⁴

1913: 216 (άνδρες: 120, γυναίκες: 96)	1951: 431	1991: 496
1921: 223 (άνδρες: 123, γυναίκες: 100)	1961: 497	2001: 473
1928: 253 (άνδρες: 128, γυναίκες: 125)	1971: 492	2011: 440
1940: 382 (άνδρες: 190, γυναίκες: 192)	1981: 546	

⁹⁴ Τα αρχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο. Βλ. Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε./ Μεταβολές στην Τ.Α. (δικτυογραφία).

Η Δολίχη, βάσει της απογραφής του 2011, κατατάσσεται στην 21η θέση, μεταξύ των 58 οικισμών του Δήμου Ελασσόνας. Σύμφωνα με την καταγραφή του πληθυσμού, η οποία διενεργήθηκε από τον γράφοντα, κατά τον Μάιο του 2018, στη Δολίχη βρέθηκαν 129 νοικοκυριά και διέμεναν συνολικά 319 κάτοικοι (163 άνδρες και 156 γυναίκες, βλ. Γράφημα 1), το μεγαλύτερο ποσοστό των οποίων (54,85%) είχαν ηλικία μεγαλύτερη των 60 ετών.

Ηλικία 1-19: 23 (13 αγόρια, 10 κορίτσια)	Ηλ.60-69: 56 (26 άνδρες, 30 γυναίκες)
Ηλ. 20-29: 17 (11 άνδρες, 6 γυναίκες)	Ηλ.70-79: 68 (31 άνδρες, 37 γυναίκες)
Ηλ.30-39: 24 (17 άνδρες, 7 γυναίκες)	Ηλ.80-89: 47 (25 άνδρες, 22 γυναίκες)
Ηλ.40-49: 33 (19 άνδρες, 14 γυναίκες)	Ηλ.90-άνω 4 (1 άνδρας, 3 γυναίκες)
Ηλ. 50-59: 47 (20 άνδρες, 27 γυναίκες)	

Γράφημα 1. Πραγματικός Πληθυσμός.

Μεταξύ των επαγγελματιών της κοινότητας, οι αγρότες αποτελούν το 15,67%, οι κτηνοτρόφοι το 9,40%, οι ελεύθεροι επαγγελματίες το 5,02% και οι ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι το 6,27%. Οι συνταξιούχοι καταλαμβάνουν ένα σημαντικό ποσοστό (40,44%), οι γυναίκες που ασχολούνται με τα οικιακά (12,23%) και οι μαθητές – σπουδαστές (10,97%) συμπληρώνουν το σύνολο του πληθυσμού.

Η δεκαετία του 1940

Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου Πολέμου δεν άφησαν ανεπηρέαστη και την Κοινότητα της Δολίχης. Στο Αλβανικό Μέτωπο καταγράφηκε ένας νεκρός (εικ. 9), ενώ στα επόμενα χρόνια οι νεκροί αυξήθηκαν, καθώς αρκετοί κάτοικοι συμμετείχαν στην Αντίσταση και στον

Δημοκρατικό Στρατό, ενώ άλλοι είτε εξορίστηκαν είτε μετατράπηκαν σε πολιτικούς πρόσφυγες (βλ. Παράρτημα Δ).

Εικ. 9. Ο Κων/νος Βασ. Τσακνάκης με τη σύζυγό του Δέσποινα, το γένος Θ. Ρουπακιά. (Η φωτογραφία είναι προσφορά της κόρης του Αμαλίας Μαντζάρα στον Πολιτιστικό Σύλλογο).

Το δημοτικό σχολείο

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, στη Δολίχη λειτουργούσε μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο, το οποίο ήταν λιθόκτιστο, περιλάμβανε μία αίθουσα για κατοικία του δασκάλου και βρισκόταν 100 μέτρα δυτικά του σημερινού σχολικού διδακτηρίου. Το έτος 1943 κήκε ολοσχερώς από τη φωτιά, την οποία προκάλεσαν οι Γερμανοϊταλοί, και μέχρι το 1950, καθώς δεν υπήρχε διδακτήριο, πραγματοποιούνταν σποραδικά μαθήματα από τον ιερέα του

χωριού ή από ιδιώτες γραμματοδιδασκάλους. Το 1950 ανεγέρθηκε και εγκαινιάστηκε στις 21 Νοεμβρίου του ίδιου έτους το σχολικό διδακτήριο, με δαπάνη 61.000δραχμών της τότε βασίλισσας Φρειδερίκης, η οποία ήταν επικεφαλής του εράνου «Πρόνοια Συμμοριοπλήκτων». Λειτουργήσε ως μονοτάξιο σχολείο με μία αίθουσα και 107 μαθητές, στις 16.10.1950 με δασκάλα την Ιουλία Γ. Ιακωβάτου (εικ.10). Κατά τα έτη 1951-1952 ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός διένειμε στους μαθητές γραφική ύλη και είδη υφαντισμού και, κατά καιρούς, η Επιθεώρηση των Δημοτικών Σχολείων της Ελασσόνας παρείχε σχολικά βιβλία. Μερικά χρόνια αργότερα κτίσθηκε και δεύτερη αίθουσα, αριστερά της προϋπάρχουσας και μέχρι σήμερα διατηρείται η ίδια μορφή.⁹⁵

Εικ. 10. Το κτίριο του Δημοτικού Σχολείου το έτος 1953.
(Η φωτογραφία σώζεται στα ΓΑΚ, Αρχεία Ν. Λάρισας).

Το έτος 1975, υπό τη διεύθυνση του Αθ. Αργυρόπουλου, έλαβαν 41 ενήλικες μαθητές απολυτήριο του δημοτικού (απορρίφθηκαν δύο), οι οποίοι φοίτησαν στο νυχτερινό σχολείο που λειτουργήσε για τον σκοπό αυτό.⁹⁶

Το σχολείο συνέχισε να λειτουργεί, άλλοτε ως διθέσιο και άλλοτε ως τριθέσιο (βλ. Παράρτημα Ε) μέχρι το έτος 2010, οπότε η λειτουργία του διακόπηκε, λόγω του μικρού αριθμού παιδιών της Κοινότητας.

⁹⁵. Η έρευνα για το Δημοτικό Σχολείο πραγματοποιήθηκε στα ΓΑΚ, Αρχεία Ν. Λάρισας, όπου διατηρούνται τα σχετικά τεκμήρια.

⁹⁶. ΓΑΚ, Αρχεία Ν. Λάρισας.

Εκπροσώπηση στο ελληνικό κοινοβούλιο

Από τη Δολίχη καταγόταν ο Δημήτριος (Τάκης) Τσιόγκας (1956-2010), όπου μεγάλωσε. Εκτός από πρόεδρος του Εργατικού Κέντρου της Λάρισας (1999-2010), διετέλεσε βουλευτής του ΚΚΕ, από το 2001 έως το 2008.⁹⁷ Απεβίωσε το έτος 2010 και κηδεύτηκε στη γενέτειρά του. Η Κοινότητα της Δολίχης και ο Δήμος Ελασσόνας, τιμώντας τη μνήμη του, έδωσαν το όνομά του στην αίθουσα του πολιτιστικού κέντρου. Στη Λάρισα η αίθουσα συνεδριάσεων του Εργατικού Κέντρου και μία οδός φέρουν το όνομά του.

Εικ. 11. Μαθητές του Δημοτικού Σχολείου της Δολίχης σε εκδήλωση της εθνικής εορτής, τη δεκαετία του 1960. Από τους ενήλικες και από αριστερά διακρίνονται οι: Ευθύμιος Μαντζάρας, ο διευθυντής του σχολείου Ιωάννης Βασιλειάδης, ο πατέρας και η σύζυγός του δασκάλα Κανέλα Χίνη και ο Κων/νος Θεοδωράκης (η φωτογραφία είναι του Πολιτιστικού Συλλόγου).

Δραστηριοποίηση εθελοντικών Φορέων

Το έτος 1979 ιδρύθηκε ο Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης «Η Τριπολίτιδα», ο οποίος μέχρι σήμερα διοργανώνει εκδηλώσεις, όπως το καθιερωμένο παραδοσιακό πανηγύρι 5-6 Αυγούστου και το αρχαιολογικού – ιστορικού ενδιαφέροντος φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις». Στο ενεργητικό του έχει την

⁹⁷. Βουλή των Ελλήνων (δικτυογραφία).

ίδρυση και λειτουργία του Λαογραφικού Μουσείου και μία σειρά εθελοντικών και πολιτιστικών δράσεων.

Ο αθλητικός όμιλος «Ο Δολιχιακός» ιδρύθηκε το 1977 και συμμετείχε, ανελλιπώς, σε όλες τις διοργανώσεις πρωταθλημάτων από την Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων ν. Λάρισας. Την αγωνιστική περίοδο 2018-2019 η ποδοσφαιρική ομάδα διέκοψε για πρώτη φορά τη δραστηριότητά της.

Ο Σύλλογος Γυναικών, ο οποίος ιδρύθηκε το έτος 2009, έλαβε την ονομασία του από την αρχαία Φίλα Ευβιότου, τη Δολιχία. Οι δράσεις του, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν και την αναβίωση των εθίμων της Δολίχης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ονομασία της Δολίχης είναι πιθανό να σχετίζεται με το αρχαίο επίθετο *δολιχός*, -ά, -όν. Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας η Δολίχη αποκαλούνταν Τούχλιστα, Δούχλιστα και Ντούχλιστα, σε παράφραση, πιθανόν, του αρχαίου ονόματός της, ενώ έχει διατυπωθεί και η πιθανή σχέση της ονομασίας με βλάχικες λέξεις.

Το ευρύτερο περιβάλλον της Δολίχης, με τον πλούσιο υδροφόρο ορίζοντα, κατοικούνταν αδιαλείπτως από τα αρχαία χρόνια. Ως πόλη της αρχαίας Περραιβίας, εφόσον υφίστατο πριν από την ελληνιστική εποχή, ακολουθεί την περραιβική ιστορία για την οποία έγραψε ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης, ενώ από τις λογοτεχνικές πηγές και τις πηγές του μύθου οι Δολιχάιοι, ως Περραιβοί, εντοπίζονται στα παλαιότερα ακόμη χρόνια. Οι αρχαιότερες άμεσες αναφορές για τη Δολίχη σχετίζονται με τους Μακεδονικούς Πολέμους. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν την ιστορικότητα της αρχαίας πόλης. Ένα νόμισμα, το οποίο ανακαλύφθηκε στην περιοχή της περραιβικής Τριπολίτιδας, σχετιζόταν με τις οικονομικές συναλλαγές των Τριπολιτών Περραιβών. Η έρευνα οδηγήθηκε στην υπόθεση ότι η ελληνιστική Δολίχη τοποθετείται στον αρχαιολογικό χώρο του Σαρανταπόρου, ενώ η ρωμαϊκή πόλη τοποθετείται στον αρχαιολογικό χώρο του Καστριού Δολίχης, όπου βρέθηκε σχετική επιγραφή η οποία αναφέρει τη Δολίχη ως πόλη και λατρευόταν ο Ηρακλής Κυναγίδας. Οι τρεις βασιλικές εκκλησίες που ανακαλύφθηκαν στο Καστρί προδίδουν την κατοίκηση μέχρι τον 6ο αι. μ.Χ. και αρκετά ευρήματα από τον αρχαιολογικό χώρο εκτίθενται στο Διαχρονικό Μουσείο της Λάρισας. Οι νέες έρευνες, οι οποίες θα διεξαχθούν στο μέλλον, θα φωτίσουν περισσότερο το αρχαίο παρελθόν της περιοχής και τα νέα στοιχεία, ίσως, θα συνθέσουν νέες υποθέσεις.

Εάν, πράγματι, το αρχικό κτίσμα του ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, ο οποίος σήμερα βρίσκεται στην πλατεία του χωριού, χρονολογείται στη μεσοβυζαντινή περίοδο (9ος - 11ος αι.), φαίνεται ότι η περιοχή κατοικούνταν ήδη εκείνη την εποχή. Η ανακαίνιση του ναού έγινε το έτος 1516

και επιβεβαιώνει την κατοίκηση και τη θρησκευτική πίστη των κατοίκων εκείνης της περιόδου, καθώς επίσης και την οικονομική τους ευρωστία από την ισχυρή αγροτική τους παραγωγή. Η χρονολογία ίδρυσης του οικισμού με την ονομασία *Ντούχλιστα* είναι άγνωστη και η παλαιότερη αναφορά σ' αυτήν προκύπτει από την οθωμανική απογραφή του 1506. Ο αριθμός των κατοίκων, τα ονόματα των οποίων δημοσιεύθηκαν προσφάτως, κατά το 16ο αι. είχε φθίνουσα πορεία, η οποία ίσως να οφείλεται στη μετανάστευση των κατοίκων σε άλλες περιοχές ή και στις επιδημίες που είχαν ήδη κάνει την εμφάνισή τους.

Σε μοναστηριακά και εκκλησιαστικά έγγραφα της ευρύτερης περιοχής, κατά τους 17ο, 18ο και 19ο αιώνες, υπάρχουν σαφείς αναφορές για τη *Ντούχλιστα* και προκύπτουν σημαντικά στοιχεία για τα ονόματα των κατοίκων και την αγροτική παραγωγή. Η *Ντούχλιστα*, μέχρι το 1896, ανήκε εκκλησιαστικώς στην Επισκοπή της Πέτρας και μετά την κατάργησή της ανήκει στη Μητρόπολη της Ελασσόνας.

Ορισμένα τοπωνύμια της περιοχής, τα οποία διατηρούνται μέχρι σήμερα, ίσως να σχετίζονται με ονόματα που απαντώνται στα έγγραφα των οθωμανικών απογραφών, ενώ ορισμένα απαντώνται, με την ίδια μορφή, σε μοναστηριακά έγγραφα. Οι περιηγητές που πέρασαν από το χωριό και διατύπωσαν τις υποθέσεις τους για τα αρχαία πράγματα της περιοχής, κατά το β' μισό του 19ου αι., μέτρησαν ελάχιστα σπίτια στον οικισμό και εντόπισαν διάσπαρτα ερείπια στα χωράφια και στα λιβάδια, εκ των οποίων τα αρχαιολογικής σημασίας, στις αρχές του επόμενου αιώνα, μεταφέρθηκαν στην Αρχαιολογική Συλλογή της Ελασσόνας.

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα οι νέες περιοχές, μεταξύ των οποίων και η *Ντούχλιστα*, η οποία μετονομάστηκε σε *Δολίχη* 16 χρόνια αργότερα. Για ορισμένα χρονικά διαστήματα η *Δολίχη* ήταν μέλος της Κοινότητας του Πυθίου, μέλος του Δήμου Λιβαδίου, λειτούργησε ως αυτόνομη κοινότητα και σήμερα αποτελεί μέρος του Δήμου Ελασσόνας. Τα ονοματεπώνυμα των κατοίκων της *Δολίχης* του 19ου αιώνα, τα οποία καταχωρίστηκαν στα μητρώα αρρένων είναι διαφορετικά από εκείνα που αναφέρονται στους προηγούμενους αιώνες. Ο πληθυσμός της *Δολίχης* από τις αρχές του 20ού αιώνα είχε ανοδική πορεία μέχρι τη δεκαετία του 1980. Έκτοτε ο πληθυσμός ολοένα μειώνεται, λόγω της αστυφιλίας και της μετανάστευσης, καθώς και λόγω της γήρανσής του. Η δεκαετία του 1940 άφησε το αποτύπωμά της και στην Κοινότητα της *Δολίχης*, καθώς χάθηκαν αρκετοί κάτοικοι και από τους Γερμανοϊταλούς κάηκε το υφιστάμενο σχολικό διδακτήριο. Το νέο σχολείο, το οποίο εγκαινιάστηκε το 1950 έπαψε να λειτουργεί το 2011, επειδή ο αριθμός των παιδιών είχε μειωθεί δραματικά. Στη *Δολίχη*, τέλος, τις τελευταίες δεκαετίες, δραστηριοποιούνται τρεις δυναμικοί σύλλογοι οι οποίοι προάγουν τον πολιτισμό και τον αθλητισμό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Τοπωνύμια

1	Αγ. Γεώργιος	Οικισμός/ Ν. Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου ⁹⁸
2	Αγία Παρασκευή	Οικισμός
3	Άγιος Νικόλαος	Οικισμός
4	Αϊ-Απόστολος	Β, Α
5	Αϊ-Γιάννης	Β, Α/ Μονή Αγ. Αντωνίου
6	Αϊ-Λιάς	Αϊ-Λιάς
7	Αϊ-ΛιάςΣτράτα	Μονή Αγ. Αντωνίου
8	Αϊντίι	Οικισμός
9	Αμμούδα	Β, Α/ Μονή Αγ. Αντωνίου
10	Αμυγδαλιά	Ν, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
11	Ανήλιο	Μονή Αγ. Αντωνίου
12	Αυλαγάδες	Οικισμός/ καλλιεργ. έκτ.
13	Βαμβακιά	Β, Α
14	Βλαχόστρατα	Μονή Αγ. Αντωνίου
15	Βοϊδολίβαδο	Οικισμός/ καλλιεργ. έκταση.
16	Βριζόλι	Μονή Αγ. Αντωνίου
17	Γερανός ⁹⁹	Οικισμός
18	Γεργόπουλου Λάκκα	Μονή Αγ. Αντωνίου
19	Γκιοφύρι	Ν, Δ
20	Γκορτσιά	Μονή Αγ. Αντωνίου
21	Γκορτσοπούλα	Ξύλο
22	Γκορτσοπούλες	Μονή Αγ. Αντωνίου
23	Γούρνα	Β, Α
24	Γούρνες	Μονή Αγ. Αντωνίου
25	Γούρνες Κατηνή	Ξύλο
26	Δέντρο	Β, Α/ Μονή Αγ. Αντωνίου
27	Δημητρινός Γκορτσιά	Ν, Δ
28	Διάργος	Ξύλο
29	Δραγασιά	Αϊ-Λιάς
30	Ζ(υ)γός	Ξύλο
31	Ζ(ου)νάρι	Ξύλο
32	Ζύγρα	Μονή Αγ. Αντωνίου

⁹⁸. Δίνεται η περιοχή όπου συναντάται το τοπωνύμιο. Οικισμός: εντός οικισμού, Αϊ-Λιάς: στην περιοχή του λόφου Προφήτη Ηλία, Ξύλο: στην περιοχή του βουνού Ξύλου, Β, Α: βόρεια, βορειοανατολικά του οικισμού, Ν, Δ: νότια, νοτιοδυτικά του οικισμού, Μονή Αγίου Αντωνίου: το τοπωνύμιο αναφέρεται στον κώδικα της μονής, βλ. Τάχατος 2016, 200-2002.

⁹⁹. Στην περιοχή υπήρχε μία πετρόκτιστη βρύση, με το νερό της οποίας υδρεύονταν οι χωριανοί τις προηγούμενες δεκαετίες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με πρωτοβουλία της Τοπικής Αρχής, καταστράφηκε για τη διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου (εικ. 12).

33	Ημερόγια	B, A
34	Ημερόη	Μονή Αγ. Αντωνίου
35	Ισιώματα	Ξύλο
36	Ιτιές	Μονή Αγ. Αντωνίου
37	Καζαντζή	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
38	Κακαμούκας	Ξύλο
39	Καμάρα ¹⁰⁰	N, Δ
40	Κάμπος	B, A
41	Καραγάτσι	Μονή Αγ. Αντωνίου
42	Καραγάτσι Λάκκος	Μονή Αγ. Αντωνίου
43	Καραγάτσι Ντεληγιάννη	Μονή Αγ. Αντωνίου
44	Καραγάτσια	B, A
45	Καραγατσούλια	N, Δ
46	Καρβετώνη	Μονή Αγ. Αντωνίου
47	Κεραμίδα	Ξύλο
48	Κεφάλα	Ξύλο
49	Κόκα	Αϊ-Λιάς
50	Κοκκινόια	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
51	Κόρδα	Ξύλο
52	Κορομηλιά	B, A
53	ΚορτσιάΓερομίχου	Μονή Αγ. Αντωνίου
54	Κορυφή	Μονή Αγ. Αντωνίου
55	Κουραδάς	Οικισμός
56	Λάκκα	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
57	Λάκκος	Μονή Αγ. Αντωνίου
58	Λιανολίθι	Μονή Αγ. Αντωνίου
59	Λιθοσαργιά	Μονή Αγ. Αντωνίου
60	Λούκια	B, A
61	Μακρυχώραφο	B, A
62	Μαυρόγια	N, Δ
63	Μεσοχώριο (Πλατεία)	Οικισμός
64	Μετόχι	Οικισμός/ Μονή Αγ. Αντωνίου
65	Μοραΐτη	N, Δ
66	Μπάρες	B, A
67	Μπάρες	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
68	Μπεριλάκκος	N, Δ
69	Μπιστιριά ¹⁰¹	Ξύλο
70	Μύτη Παλιοχώραφο	Αϊ-Λιάς
71	Νερό	Μονή Αγ. Αντωνίου

¹⁰⁰. Προφανώς εδώ υπήρχε κάποιο μονότοξο γεφυράκι.

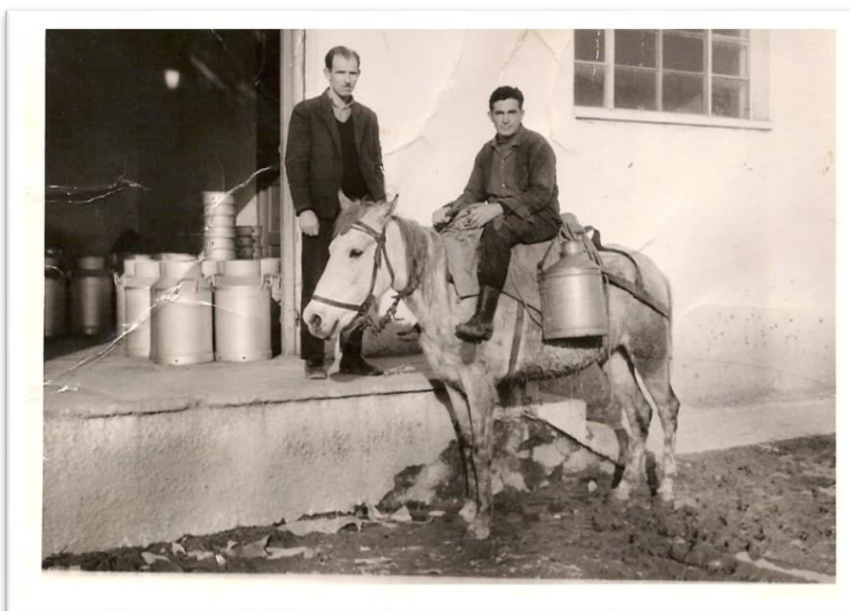
¹⁰¹. Μπιστιριά· σπηλιά.

72	Νεροφαγιά	Μονή Αγ. Αντωνίου
73	Νικολίτσα	Ξύλο
74	Νούλα Ιτιές	Μονή Αγ. Αντωνίου
75	Νοφανός	Αϊ-Λιάς
76	Ντάλη Πουρνάρι	Ξύλο
77	Ντουντούμη	Ξύλο
78	Ξηρολάκκι	B, A
79	Ξινομηλιά	Μονή Αγ. Αντωνίου
80	Παζακαθεοδώρου Μανδρί	Μονή Αγ. Αντωνίου
81	Παήλα Λάκκος	Μονή Αγ. Αντωνίου
82	Παλιάμπελα	Μονή Αγ. Αντωνίου
83	Παλαίχανο	B, A
84	Παλιάμπελα	N, Δ
85	Παλιούρια	Μονή Αγ. Αντωνίου
86	Παλτόμενας Μανδρί	Μονή Αγ. Αντωνίου
87	Παναγιά	B, A
88	Παναγιά	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
89	Πάνω Μαχαλάς (Λιολιάδες)	Οικισμός
90	Παπαγιάννη Δέντρο	Μονή Αγ. Αντωνίου
91	Πέρα από το Λάκκο	Μονή Αγ. Αντωνίου
92	Περάσα	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
93	Περιστέρη	Μονή Αγ. Αντωνίου
94	Περιστερά	Μονή Αγ. Αντωνίου
95	Πέτρινο Αλώνι	Μονή Αγ. Αντωνίου
96	Πηγάδι (Σουγιάδες)	Οικισμός
97	Πιτσιλέκας	N, Δ
98	Πλάι	Οικισμός
99	Πλάκες	Ξύλο
100	Πούλιος	N, Δ
101	Πουρναριά	B, A
102	Πραστοτούμπανο	B, A
103	Προσήλιο	N, Δ
104	Προσήλιο	Ξύλο
105	Πύργος	Αϊ-Λιάς
106	Πύργος	Ξύλο
107	Ράχες	N, Δ/ Μονή Αγ. Αντωνίου
108	Ράχες του Χ"Λαζούρη	Μονή Αγ. Αντωνίου
109	Ράχη	Μονή Αγ. Αντωνίου
110	Σημείο	Ξύλο
111	Σούδα	Μονή Αγ. Αντωνίου
112	Σούδα Τρανή	Ξύλο

113	Στάση Κοκκινοπλίτικη	Ξύλο
114	Σταυρατοφωλιά	N, Δ
115	Σταυροδρόμια	Μονή Αγ. Αντωνίου
116	Στέρνα	Οικισμός
117	Στράτα	Μονή Αγ. Αντωνίου
118	Στράτα για το μοναστήρι	Μονή Αγ. Αντωνίου
119	Στράτα για Ψαροφάη	Μονή Αγ. Αντωνίου
120	Συκιά	N, Δ
121	Σχολείο	Οικισμός
122	Τζινανά Πηγάδι	Ξύλο
123	Τούμπα	Οικισμός
124	Τουρκόστρατα	Μονή Αγ. Αντωνίου
125	Τούφες	Ξύλο
126	Τούφες	Μονή Αγ. Αντωνίου
127	Τρανή Γκορτσιά	Μονή Αγ. Αντωνίου
128	Τρανό Πουρνάρι	Ξύλο
129	Τροχάλα	Οικισμός
130	Τρόχαλο	B, A
131	Τρόχαλο Τζαγκαντάνα	Aϊ-Λιάς
132	Τσαϊρούλια	B, A
133	Τσιάρα	N, Δ
134	Τσιάρα Δέντρο	Μονή Αγ. Αντωνίου
135	Τσιούφης	Ξύλο
136	Τσούρη	Οικισμός
137	Τσουφλίκι	Οικισμός
138	Φεγγάρι τ' Αλώνια	B, A
139	Χάνια Κάτω	Ξύλο
140	Χάνια Μεσιακά	Ξύλο
141	Χάνια Πάνω	Ξύλο
142	Χατζηγκόγκα	N, Δ
143	Χατζηγκόγκου	B, A
144	Χούνες Στενές	Ξύλο
145	Χούνες Φαρδιές	Ξύλο
146	Χρόνη	Μονή Αγ. Αντωνίου
147	Ψαροφάης	N, Δ
148	Ψαροφάης	Μονή Αγ. Αντωνίου
149	Ψόφος	Ξύλο

Εικ. 12. Η βρύση στη θέση Γερανός.
(Η φωτογραφία είναι του Συλλόγου Δολιχιωτών της Κατερίνης).

Εικ. 13. Συγκέντρωση γάλακτος στην αποθήκη του Αγροτικού Συνεταιρισμού της Δολίχης. Ο
εικονιζόμενος ιππέας είναι ο Θανάσης Παπακων/νου (Παπάς).
(Η φωτογραφία είναι του Πολιτιστικού Συλλόγου).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Προσωπογραφία Δολιχαίων, όπως προκύπτει από την καταγραφή του αρχαιολόγου Απ. Αρβανιτόπουλου

Αγαγύλιος	Αυτόβουλος	Ευξάμενος	Λάρης	Πευκόλαος
Αγέλοχος	Αυτόβουλος	Ευρυδάμας	Λεάνδρος	Περίων
Αγρίππας	Αυτοδίκη	Ευτύχης	Λεοντίς	Ποίμανδρος
Αδαίος	Αφροδείτη	Ευτυχίδης	Λέων	Πολυξένα
Άδυμος	Βιθυνός	Εύφορβος	Μακεδών	Προπερτία
Αζωριαστής	Βουλόμεαχος	Εύφορβος	Μένανδρος	Ράστη
Αλεξάνδρα	Γενεά	Ζωπυρίων	Μενέστρατος	Σαμβατίων
Αλέξανδρος-				
Τίτος Μαίκιος	Δαμέας	Ζώσιμος	Νικάδας	Σεβαστεία
Αλέξανδρος	Δημοκράτης	Ζωσώ	Νείκανδρος	Σέκστος
Αμύντας	Δημόφιλος	Ηδυλίνη	Νεικάτωρ	Σεξτία
Αμφωτίς	Δημοχάρης	Ηρακλείδης	Νεικόπολις	Στρατόνεικος
Αντιγένης	Διομήδης	Θεμίστιος	Νέρβας	Σώπατρος
Αντίγονος	Διονύσιος	Θεόδωρος	Νικόβουλος	Σωσίβιος
Ανφωτίς	Δρεβέλαος	Θρασύλαος	Νικόλαος	Σωσύλος
Αξόδαςος	Επίγονος	Θύος	Ξάνθη	Φίλα
Απολλώνιος	Ερέννιος	Ισίων	Ξενόλαος	Φιλημάτιον
Αργεΐος	Ερμαΐος	Καΐλιος	Ολβιάδης	Φιλινίας
Αριστόβουλος	Έρω	Καλλίστρατος	Ολυμπία	Φιλίππα
Αριστοτέλης	Ευβίσιος	Κάσσανδρος	Ομολώος	Φίλιππος
Αρμόδιος	Εύδημος	Κέρδων	Παράμονος	Φιλίσκος
Άρναγος	Ευηθίδης	Κλάουιος	Παρμεναφίλα	Φίλων
Αρχέλοχος	Ευθύδημος	Κλείτος	Παρμενίων	Φιλώτας
Άσανδρος	Ευθυμίδης	Κλέων	Πασίφιλος	Χάρισιν
Ασίδημος	Εύμηλος	Κλίτος	Πανσανίας	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: Κοινοτικό Συμβούλιο

Περίοδος: 1.1.1967-31.8.1967, πρόεδρος: Χρήστος Φ. Γκόγκος.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Θωμάς Γ. Λιόλιος αντιπρόεδρος, Αθανάσιος Κ. Γκόγκος, Αθανάσιος Ζ. Τσιόγκας, Ευθύμιος Στ. Μαντζάρας.

Περίοδος: 1967-1974, πρόεδρος: Σόλων Αθ. Φωτίου.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Αντώνιος Ι. Γκόγκος, Αθανάσιος Δημ. Γκουτζουρέλας, Ευθύμιος Στ. Μαντζάρας, Γεώργιος Κ. Παπαδημητρίου (1967-1970), Ζήσης Ν. Τσακνάκης (1971-1974), Αθανάσιος Ζ. Τσιόγκας.

Περίοδος: 1975-1978, πρόεδρος: Αριστείδης Ν. Γκόγκος.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Ηλίας Νικ. Αστερίου (ψηφοδέλτιο Α. Γκόγκου), Αναστάσιος Ι. Θεοδωράκης (ψηφοδέλτιο Α. Γκόγκου), Σόλων Αθ. Φωτίου (ψηφοδέλτιο Α. Γκόγκου), Γεώργιος Κ. Παπαδημητρίου (υποψήφιος πρόεδρος), Γεώργιος Θ. Λιόλιος (ψηφοδέλτιο Γ. Παπαδημητρίου).

Περίοδος: 1979-1982,¹⁰² πρόεδρος: Γεώργιος Δημ. Λιόλιος.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Αθανάσιος Ι. Κατσάρας (ψηφοδέλτιο Γ. Λιόλιου), Θωμάς Δ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Γ. Λιόλιου), Βασίλειος Θ. Γκόγκος (υποψήφιος πρόεδρος), Φώτιος Νικ. Μπαλανίκας (ψηφοδέλτιο Β. Γκόγκου).

Περίοδος: 1983-1986,¹⁰³ πρόεδρος: Βασίλειος Δημ. Λιόλιος.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Γεώργιος Φ. Γκόγκος (ψηφοδέλτιο Β. Λιόλιου), Γρηγόριος Ελ. Γκόγκος (ψηφοδέλτιο Β. Λιόλιου), Παναγιώτης Θ. Λιόλιος (ψηφοδέλτιο Β. Λιόλιου), Αριστείδης Ανδ. Μπαλανίκας (ψηφοδέλτιο Β. Λιόλιου), Παναγιώτης Καμαγιάννης (υποψήφιος πρόεδρος), Αθανάσιος Νικ. Τσακνάκης (υποψήφιος πρόεδρος).

Περίοδος: 1987-1990,¹⁰⁴ πρόεδρος: Ηρακλής Θ. Λιόλιος.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Κωνσταντίνος Ι. Γκόγκος (ψηφοδέλτιο Ηρ. Λιόλιου), Ιωάννης Δημ. Λιόλιος (ψηφοδέλτιο Ηρ. Λιόλιου), Αθανάσιος Θ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Ηρ. Λιόλιου), Γεώργιος Αθ. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Ηρ. Λιόλιου), Γεώργιος Κ. Παπαδημητρίου (υποψήφιος πρόεδρος), Γεώργιος Αθ. Παπακωνσταντίνου (ψηφοδέλτιο Γ. Παπαδημητρίου).

¹⁰² Οι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο ανέρχονταν σε 445. Ψήφισαν 376. Ο Γεώργιος Λιόλιος έλαβε 219 ψήφους (58,24%, 3 έδρες) και ο Βασίλειος Γκόγκος 157 (41,76%, 2 έδρες), Βλ. Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. / Εκλογές στην Τ.Α. (δικτυογραφία).

¹⁰³ Οι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο ανέρχονταν σε 514. Ψήφισαν 440. Ο Βασίλειος Λιόλιος έλαβε 174 ψήφους (39,64%, 5 έδρες), ο Παναγιώτης Καμαγιάννης 164 (37,36%, 1 έδρα) και ο Αθανάσιος Τσακνάκης 101 (23,01%, 1 έδρα), Βλ. Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. ό. π.

¹⁰⁴ Οι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο ανέρχονταν σε 563. Ψήφισαν 497. Ο Ηρακλής Λιόλιος έλαβε 255 ψήφους (51,41%, 5 έδρες) και ο Γεώργιος Παπαδημητρίου 241 (48,59%, 2 έδρες), Βλ. Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. ό. π.

Περίοδος: 1991-1994,¹⁰⁵ πρόεδρος: Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Θωμάς Ανδ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Π. Τσακνάκη), Παναγιώτης Δ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Π. Τσακνάκη), Θωμάς Ι. Λιόλιος (ψηφοδέλτιο Π. Τσακνάκη), Σπυρίδων Ζ. Παπακωνσταντίνου (ψηφοδέλτιο Π. Τσακνάκη), Χρήστος Βαλιώτης (υποψήφιος πρόεδρος), Θωμάς Δημ. Τσακνάκης (υποψήφιος πρόεδρος).

Περίοδος: 1995-1998,¹⁰⁶ πρόεδρος: Φώτιος Αθ. Παπακων/νου.

Κοινοτικό Συμβούλιο: Θωμάς Δ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Φ. Παπακωνσταντίνου), Κωνσταντίνος Γ. Παπαδημητρίου (ψηφοδέλτιο Φ. Παπακωνσταντίνου), Ελευθέριος Ν. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Φ. Παπακωνσταντίνου), Θωμάς Ζ. Τσιόγκας (ψηφοδέλτιο Φ. Παπακωνσταντίνου), Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης (υποψήφιος πρόεδρος), Παναγιώτης Ηλ. Τσακνάκης (υποψήφιος πρόεδρος), Φώτιος Κ. Γκόγκος (σε αντικατάσταση του Παναγιώτη Ηλ. Τσακνάκη).

Περίοδος: 1999-2002,¹⁰⁷ πρόεδρος: Θεόκλητος Ανδ. Τσιόγκας.¹⁰⁸

Τοπικό Συμβούλιο: Διονύσιος Θ. Λιόλιος (ψηφοδέλτιο Αθαν. Καψάλη), Θωμάς Ι. Λιόλιος (ψηφοδέλτιο Αθαν. Καψάλη), Στέφανος Απ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Μ. Μαμάρα), Αθανάσιος Απ. Σουγλής (ψηφοδέλτιο Μ. Μαμάρα).

Δολιχαίοι δημοτικοί σύμβουλοι του Δήμου Λιβαδίου: Γεώργιος Φ. Γκόγκος, Φώτιος Ν. Μπαλανίκας (ψηφοδέλτιο Αθαν. Καψάλη) και Θεόκλητος Ανδ. Τσιόγκας (πρόεδρος Τ.Σ.).

Περίοδος: 2003-2006,¹⁰⁹ πρόεδρος: Γεώργιος Θ. Μαντζάρας.¹¹⁰

Τοπικό Συμβούλιο: Δημήτριος Κ. Βαλιώτης (ψηφοδέλτιο Ι. Καπέτη), Ευαγγελία Θ. Λιόλιου¹¹¹ (ψηφοδέλτιο Ι. Καπέτη), Αθανάσιος Ι. Σουγλής

¹⁰⁵. Οι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο ανέρχονταν σε 567. Ψήφισαν 483. Ο Παναγιώτης Τσακνάκης έλαβε 177 ψήφους (36,65%, 5 έδρες), ο Χρήστος Βαλιώτης 165 (34,16%, 1 έδρα), και ο Θωμάς Τσακνάκης 141 (29,19%, 1 έδρα), Βλ. Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. ό.π.

¹⁰⁶. Οι εγγεγραμμένοι στον εκλογικό κατάλογο ανέρχονταν σε 570. Ψήφισαν 492. Ο Φώτιος Παπακωνσταντίνου έλαβε 187 ψήφους (38,96%, 5 έδρες), ο Παναγιώτης Τσακνάκης 147 (30,63%, 1 έδρα), και ο Παναγιώτης Τσακνάκης 146 (30,42%, 1 έδρα), Βλ. Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. ό. π. Δεν αναφέρεται το πατρώνυμο των δύο συνωνύμων Παναγιώτη Τσακνάκη.

¹⁰⁷. Ψήφισαν 3.433 (από 4.032 εγγεγραμμένους). Ο Αθανάσιος Καψάλης, στον β' γύρο έλαβε ποσοστό 52,20% (8 έδρες) και η Μαρία Μαμάρα ποσοστό 47,80% (5 έδρες), βλ. Υπουργείο Εσωτερικών (δικτυογραφία).

¹⁰⁸. Υποψήφιος με τον συνδυασμό του Αθαν. Καψάλη, δήμαρχος του Λιβαδίου εκλέχθηκε ο Αθανάσιος (Νίκος) Καψάλης.

¹⁰⁹. Ψήφισαν 3.311 (σε σύνολο 3.904 εγγεγραμμένων). Ο Ιωάννης Γκούμας, στον β' γύρο έλαβε ποσοστό 59,57% (8 έδρες) και ο Ιωάννης Καπέτης 40,40% (4 έδρες). Βλ. Υπουργείο Εσωτερικών, ό. π.

¹¹⁰. Υποψήφιος με τον συνδυασμό του Ι. Καπέτη, εκλέχθηκε δήμαρχος του Λιβαδίου ο Ιωάννης Γκούμας.

¹¹¹. Η πρώτη γυναίκα – μέλος της Τοπικής Αρχής στη Δολίχη.

(ψηφοδέλτιο Ι. Γκούμα), Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Ι. Γκούμα).

Δολιχαίοι δημοτικοί σύμβουλοι του Δήμου Λιβαδίου: Ελευθέριος Ν. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Ι. Γκούμα) και Γεώργιος Θ. Μαντζάρας (πρόεδρος Τ.Σ.).

Περίοδος: 2007-2010,¹¹² πρόεδρος: Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης.¹¹³

Τοπικό συμβούλιο: Φώτιος Αθ. Μαντζάρας (ψηφοδέλτιο Γ. Γαλάνη), Παναγιώτης Ηλ. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Ι. Γκούμα).

Δολιχαίοι δημοτικοί σύμβουλοι του Δήμου Λιβαδίου: Γεώργιος Γ. Γκόγκος (ψηφοδέλτιο Γ. Γαλάνη, απεβίωσε εν ενεργεία, 2010) και Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης, ως πρόεδρος της Κοινότητας.

Περίοδος: 1.1.2011-31.8.2014,¹¹⁴ πρόεδρος: Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης.¹¹⁵

Τοπικό Συμβούλιο: Νικόλαος Αθ. Γκόγκος (ψηφοδέλτιο Χρ. Καραγιάννη), Θεόκλητος Α. Τσιόγκας (ψηφοδέλτιο Γ. Πασχόπουλου).

Η Κωνσταντίνα Φ. Γκόγκου (ψηφοδέλτιο Γ. Πασχόπουλου συμμετείχε ως υποψήφια στη δημοτική ενότητα της Ελασσόνας) ήταν η πρώτη γυναίκα Δολιχαία δημοτική σύμβουλος. Ο πρόεδρος του τοπικού συμβουλίου είχε δικαίωμα συμμετοχής με ψήφο στο δημοτικό συμβούλιο, μόνο για θέματα που αφορούσαν την Τοπική Κοινότητα.

Περίοδος: 1.9.2014-31.8.2019,¹¹⁶ πρόεδρος: Ευάγγελος Β. Τσακνάκης.¹¹⁷

Τοπικό Συμβούλιο: Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Ηρ. Λιόλιου), Βασίλειος Φ. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο Ν. Ευαγγέλου).

¹¹². Ήφισαν 3.082 (σε σύνολο 3.675 εγγεγραμμένων). Ο Γεώργιος Γαλάνης, από τον α' γύρο έλαβε ποσοστό 56,69% (8 έδρες) και ο Ιωάννης Γκούμας 37,24% (5 έδρες). Βλ. Υπουργείο Εσωτερικών, ό. π. Η Δολίχη έδωσε 269 ψήφους στον Γ. Γαλάνη, 115 στον Ι. Γκούμα και 44 στην Αλ. Χαλκιά. Ο υποψήφιος πρόεδρος της Κοινότητας Δολίχης Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης έλαβε 98 ψήφους, ο Φώτιος Μαντζάρας 89 και ο Παναγιώτης Ηλ. Τσακνάκης 41 ψήφους. Τα εν λόγω στοιχεία διατηρούνται στο προσωπικό αρχείο του γράφοντος.

¹¹³. Δήμαρχος του Λιβαδίου εκλέχθηκε ο Γεώργιος Γαλάνης.

¹¹⁴. Η Δημοτική Ενότητα του Λιβαδίου, στον β' γύρο έδωσε στον Γεώργιο Πασχόπουλο 844 ψήφους (43,44%) και στον Χρήστο Καραγιάνη 1.099 ψήφους (56,56%). Βλ. Υπουργείο Εσωτερικών, ό. π.

¹¹⁵. Δήμαρχος της Ελασσόνας εκλέχθηκε ο Γεώργιος Πασχόπουλος.

¹¹⁶. Η Δημοτική Ενότητα του Λιβαδίου, στον β' γύρο έδωσε στον Νικόλαο Ευαγγέλου 1.127 ψήφους (64,55%) και στον Γεώργιο Πασχόπουλο 619 ψήφους (35,45%). Βλ. Υπουργείο Εσωτερικών, ό. π. Στη Δολίχη, στον α' γύρο, κατά τον οποίο διαμορφώθηκε το τοπικό συμβούλιο, ψήφισαν 379. Το ψηφοδέλτιο του Ηρακλή Λιόλιου έλαβε 190 ψηφοδέλτια (2 έδρες) και ο συνδυασμός του Νικόλαου Ευαγγέλου 66 ψηφοδέλτια (1 έδρα). Ο Ευάγγελος Τσακνάκης έλαβε 108 ψήφους, ο Παναγιώτης Τσακνάκης 72 και ο Βασίλειος Τσακνάκης 30. Τα εν λόγω στοιχεία αντλήθηκαν από το προσωπικό αρχείο του γράφοντος.

¹¹⁷. Δήμαρχος της Ελασσόνας εκλέχθηκε ο Νικόλαος Ευαγγέλου.

Ο Ηρακλής Λιόλιος, ο οποίος παραιτήθηκε πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, θα αποτελούσε τον Δολιχαίο δημοτικό σύμβουλο του Δήμου Ελασσόνας. Ο πρόεδρος του τοπικού συμβουλίου είχε δικαίωμα συμμετοχής με ψήφο στο δημοτικό συμβούλιο μόνο για θέματα που αφορούσαν την Τοπική Κοινότητα.

Περίοδος: 1.9.2019-31.12.2023.¹¹⁸ Με το πρόγραμμα «Κλεισθένης» μεταρρυθμίστηκε το θεσμικό πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εφαρμόστηκαν αλλαγές στον αριθμό των μελών του Τοπικού Συμβουλίου (από 3 σε 5 μέλη) και εφαρμόστηκε η διαδικασία της απλής αναλογικής στην εκλογή των μελών.¹¹⁹

Τοπικό Συμβούλιο: Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης (ψηφοδέλτιο προσκείμενο στον Ν. Ευαγγέλου), Σταματία Ελ. Τσακνάκη¹²⁰ (ψηφοδέλτιο προσκείμενο στον Ν. Ευαγγέλου), Θεοδωράκης Βασ. Χρήστος (ψηφοδέλτιο προσκείμενο στον Δημ. Αβρανά), Μαντζάρας Ι. Χρήστος (ψηφοδέλτιο προσκείμενο στον Δημ. Αβρανά), Τσακνάκης Βασ. Ευάγγελος (ανεξάρτητο ψηφοδέλτιο).

¹¹⁸. Στις εκλογές της 26ης Μαΐου 2019, ψήφισαν στη Δολίχη 364 δημότες (358 έγκυρα ψηφοδέλτια). Ο τοπικός συνδυασμός «Αλλάζουμε» (προσκείμενος στο ψηφοδέλτιο του υποψηφίου δημάρχου Ν. Ευαγγέλου) έλαβε 159 έγκυρα ψηφοδέλτια. Ο υποψήφιος σύμβουλος της Κοινότητας Δολίχης Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης έλαβε 100 ψήφους και η Τσακνάκη Ελ. Σταματία 73 ψήφους. Ο συνδυασμός «Λαϊκή Συσπείρωση Δολίχης» (προσκείμενος στο ψηφοδέλτιο του υποψηφίου δημάρχου Δ. Αβρανά) έλαβε 136 έγκυρα ψηφοδέλτια. Ο Θεοδωράκης Βασ. Χρήστος έλαβε 91 ψήφους και ο Μαντζάρας Ι. Χρήστος 65 ψήφους. Ο συνδυασμός «Ανεξάρτητη Δύναμη Δολίχης» έλαβε 63 έγκυρα ψηφοδέλτια. Ο Τσακνάκης Βασ. Ευάγγελος έλαβε 41 ψήφους. Τα εν λόγω στοιχεία διατηρούνται στο προσωπικό αρχείο του γράφοντος. Δήμαρχος της Ελασσόνας εκλέχθηκε ο Νικόλαος Γάτσας. Πρόεδρος της κοινότητας της Δολίχης θα εκλεγεί ο ένας από τους δύο τοπικούς συμβούλους, οι οποίοι είχαν τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης μεταξύ των δύο πρώτων επικρατέστερων συνδυασμών (ο Παναγιώτης Αθ. Τσακνάκης ή ο Θεοδωράκης Βασ. Χρήστος). Η ψηφοφορία θα πραγματοποιηθεί από τα μέλη του συμβουλίου, την πρώτη Κυριακή του Σεπτεμβρίου 2019.

¹¹⁹. Ν. 4555/2018 (ΦΕΚ 133/2018, τ. Α΄) «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής – Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»]. Υπογραφή του προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου.

¹²⁰. Η δεύτερη γυναίκα – μέλος της Τοπικής Αρχής στη Δολίχη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ: Αγωνιστές και Θύματα της περιόδου 1940-1950¹²¹

Θύματα Ελληνοϊταλικού Πολέμου:

Τσακνάκης Κων/νος του Βασιλείου, δεκανέας (έπεσε στο Κιαφέ Λουζίττης Αλβανίας) 1909-1941

Αγωνιστές της περιόδου ΕΛΑΣ:

Γκόγκος Ελευθέριος του Νικολάου	1919-2008
Γκόγκος Θωμάς του Αθανασίου	1918-1985
Γκόγκος Ιωάννης του Θωμά	1918-1999
Μπαλανίκας Φώτιος του Κων/νου	1920-1944
Σουγλής Κων/νος του Ζήση	1922-2010
Τσακνάκης Γεώργιος του Ιωάννη	1907-1983
Τσακνάκης Νίκος του Ιωάννη	1920-1944
Τσιόγκας Ζήσης του Βασιλείου	1906-1976
Φωτίου Ιωάννης του Αθανασίου	1921-1990

Αγωνιστές του Δημοκρατικού Στρατού:

Γκόγκος Αριστείδης του Νικολάου	1927-1998
Γκόγκος Δημήτριος του Αθανασίου	1908-1987
Γκόγκος Ιωάννης του Κων/νου	1932-
Γκόγκος Νίκος του Γεωργίου	1903-1982
Καμαγιάννης Κων/νος του Παναγιώτη	1928-1995
Λιόλιος Αθανάσιος του Γεωργίου	1927-2018
Λιόλιος Βασίλειος του Δημητρίου	1929-2009
Τζήκας Αθανάσιος του Νικολάου	1932-
Τσακνάκης Δημήτριος του Θωμά	1930-2014
Τσιόγκας Βασίλειος του Ζήση	1928-1983

Θύματα Δ.Σ.Ε. του Εμφυλίου Πολέμου:

Αστερίου Ιωάννης του Αθανασίου	1922-1949
Γκόγκος Βασίλειος του Αθανασίου	1921-1949
Γκόγκος Γεώργιος του Νικολάου	1902-1947
Θεοδωράκης Χρήστος του Δημητρίου	1927-1949
Μαντζάρας Διονύσιος του Στεφάνου	1932-1948
Παπακωνσταντίνου Γεώργιος του Ζήση	1926-1948
Τζήκα Βασιλική του Νικολάου	1924-1946

¹²¹. Τα στοιχεία του Παραρτήματος Δ αντλήθηκαν από σχετικό δημοσίευμα και επικαιροποιήθηκαν ως προς τις ημερομηνίες θανάτου των αναφερόμενων προσώπων. Βλ. Λιόλιος 2007, 11-12.

Τσακνάκη Ζωή του Γεωργίου	1927-1947
Τσακνάκης Νίκος του Ιωάννη	1920-1944
Τσακνάκης Παναγιώτης του Νικολάου	1918-1949

Αντίποινα για ανατίναξη οχήματος του στρατού. Εκτελεσθέντες:

Γκόγκος Αθανάσιος του Νικολάου	1928-1949
Γκόγκου Αθανασία του Κων/νου	1904-1949
Γκόγκου Σουλτάνα του Νικολάου	1935-1949
Τσακνάκης Χρήστος του Γεωργίου	1895-1949

Εξόριστοι:

Γκόγκος Αριστείδης του Νικολάου (φυλακές Γιούρα)	1927-1998
Γκόγκος Θωμάς του Αθανασίου (εξορία στην Ικαρία)	1918-1985
Γκόγκος Ιωάννης του Κων/νου (φυλακές Λέρου)	1932-
Θεοδωράκης Κων/νος του Ιωάννου (φυλακές Λέρου)	1932-
Λιόλιος Αθανάσιος του Γεωργίου (φυλακές Γιούρα)	1927-2018
Λιόλιος Βασίλειος του Δημητρίου (φυλακές Μακρονήσου)	1929-2009
Λιόλιου Ευαγγελία του Φώτ., γέν. Νικολάου (φ. Μακρονήσου)	1935-
Τζίκας Αθανάσιος του Νικολάου (φυλακές Λέρου)	1932-
Τσακνάκης Αλέξανδρος του Ιωάννη (φυλακές Γιούρα)	1918-2004
Τσακνάκης Δημήτριος του Θωμά (φυλακές Μακρονήσου)	1930-2014
Τσακνάκης Δημήτριος του Ιωάννη (φυλακές Γιούρα)	1923-1990
Τσακνάκης Νίκος του Ζήση (εξορία στην Ικαρία)	1903-1996
Τσιόγκας Βασίλειος του Ζήση (φυλακές Μακρονήσου)	1928-1983

Πολιτικοί Πρόσφυγες:

Γκόγκος Ελευθέριος (Πολωνία)	1919-2008
Γκόγκος Νίκος του Γεωργίου (Γιουγκοσλαβία)	1928-2004
Κατσάρα Βάια του Ιωάννη (Ρουμανία)	1928-1985
Λιόλιος Κων/νος του Γεωργίου (Τσεχοσλοβακία)	
Μαντζάρα Αννέτα του Αθανασίου (Τασκένδη)	1928-1978
Παπακωνσταντίνου Βασίλειος (Πολωνία)	1918-2003
Τσακνάκη Κων/να του Θωμά, γέν. Ρουμπακιά (Πολωνία)	1926-2008
Τσακνάκης Γεώργιος του Χρήστου (Πολωνία)	1928-2008

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε: Οι εκπαιδευτικοί στη Δολίχη, περιόδου 1977-1998¹²²

Περίοδος	Διευθυντής/τρια	Δάσκαλος/α
1977-1978	Αργυρόπουλος Αθανάσιος	Μπίτσικα Μαρία Χαρίτου Καλλιόπη
1981-1982	Αργυρόπουλος Αθανάσιος	Λιντέρη Χριστίνα
1982-1983	Αργυρόπουλος Αθανάσιος	Γκαρλόφτη Βασιλική
1983-1984	Αργυρόπουλος Αθανάσιος	Μπέτσικου Μαργαρίτα
1985-1986	Γκαρλόφτη Βασιλική	Αντωνούλης Γεώργιος
1986-1987	Γκαρλόφτη Βασιλική	Μαστρογιάννη Δήμητρα
1987-1988	Μαστρογιάννη Δήμητρα	Μπαγιώτα Νίκη
1988-1989	Σαββίδου Αλεξάνδρα	Καραθάνου Αικατερίνη Μπάμπαλης Κων/νος
1989-1990	Καραθάνου Αικατερίνη	Σαπουνάς Αγησίλαος Λεπενιώτης Αλέξανδρος
1990-1991	Λυγούρα Αναστασία	Λιλέ Θεοδώρα
1991-1992	Λιάπης Δημοσθένης	Σάρρου Δροσιά
1992-1993	Ράπτης Κων/νος	Βαλδούμας Βασίλειος
1993-1994	Ράπτης Κων/νος	Βαλδούμας Βασίλειος
1994-1995	Ράπτης Κων/νος	Σαπουνάς Αγησίλαος
1995-1996	Ράπτης Κων/νος	Αντύπα Πολυξένη
1996-1997	Ράπτης Κων/νος	Κουνιατσιώτης Κων/νος
1997-1998	Ράπτης Κων/νος	Γκαρλόφτη Βασιλική

ΑΡΧΑΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Απολλώνιος Σοφιστής, λήμμα: *δολιχόν*.
 Ηρόδοτος (περ. 484 - 410 π.Χ.), 7.131.1, 7.132.1-2 .
 Θουκυδίδης (περ. 460-399 π.Χ.), 4.78.5-6.
 Ομηρικός Ύμνος προς Απόλλωνα (στίχ. 214-219).
 Ομήρου *Ιλιάδα*, Β, 738-755, Ν, 162, Π, 233-238.
 Ορφικά κείμενα, στίχ. 928-956.
 Πολύβιος (200 π.Χ. – 118 π.Χ.), LXXVIII.XI.
 Πτολεμαίος Κλαύδιος (100-170 μ.Χ.), *Γεωγραφία Μακεδονίας*.
 Σουίδας ή Σούδας (10ος αι. μ.Χ.), λήμμα: *Δολιχός, ά, όν*.
 Στράβων (64 π.Χ.-24 μ.Χ.), *Γεωγραφικά*, Θ.5.19.
 Τίτος Λίβιος (59 π.Χ. – 17 μ.Χ.), 42, 43, 44, 2.

¹²². Τα στοιχεία του Παραρτήματος Ε, αντλήθηκαν από τα ΓΑΚ, Αρχεία Ν. Λάρισας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archibald 2013 Z. Archibald. «Archaeology In Greece 2012-2013». *Archaeological Reports*. The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 59 (2013), 1-119.
- Bates 1916 W. Bates. «Archaeological Discussions' Summaries Of Original Articles Chiefly In Current Publications». *Archaeological Institute of America*, 20, 2 (1916), 213-265.
- Bouchon 2016-a R. Bouchon (μετ. Κ. Σαμαράς). «Ο Δημόφιλος από τη Δολίχη, ο Παύλος Αιμίλιος και οι συνέπειες του Γ' Μακεδονικού Πολέμου στους Γόννους». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 69 (Λάρισα 2016) 295-308.
- Bouchon 2016-b R. Bouchon (μετ. Κ. Σαμαράς). «Ο Δημόφιλος από τη Δολίχη, ο Παύλος Αιμίλιος και οι συνέπειες του Γ' Μακεδονικού Πολέμου στους Γόννους». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 70 (Λάρισα 2016) 87-95.
- Cohen 2006 G. Cohen. *The Hellenistic Settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa*. University of California Press, California 2006.
- Encyclopedia, Britannica, 2006 Encyclopedia, Britannica, Inc., *Britannica Concise Encyclopedia*, Encyclopedia Britannica, Inc., 2006. Pro Quest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/ouc-ebooks/detail.action?docID=361914>
- Graninger 2011 D. Graninger. *Cult and Koinon in Hellenistic Thessaly*. Brill, Boston 2011.
- Graves 1979 R. Graves (μετ. Α. Ζενάκος). *Οι Ελληνικοί Μύθοι*. Πλειάς, Αθήνα 1979, τ. Α-Β.
- Hansen, Nielsen 2004 M. Hansen, T. Nielsen. *An Inventory Of Archaic and Classical Poleis*. Oxford University Press, Oxford 2004.

- Helly 1984 Bruno Helly (μετ. Β. Χατζηαντωνίου), «Ένας κατάλογος των πόλεων της Περραιβίας στο α΄ μισό του 4ου αι. π.Χ.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 7 (Λάρισα 1984) 161-170.
- Heuzey 1860 L. Heuzey. *Le mont Olympe et l'Acarnanie*. Librairie Firmin Didot Freres, Fils ET C. Paris 1860.
- Heuzey 1988 L. Heuzey (μετ. G. Polese). «Τα χωριά του Θεσσαλικού Ολύμπου στα 1860». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 13 (Λάρισα 1988) 13-60.
- Kiel 2014 M. Kiel (μετ. Στ. Σδρόλια). «Πληθυσμός και παραγωγή επτά οικισμών της Ελασσόνας το 1570 κατά το φορολογικό κατάστιχο T.D. 695 (Βαλανίδα, Δολίχη, Δομένικο, Ευαγγελισμός, Πύθιο, Συκιά και Τσαριτσάνη)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 66 (Λάρισα 2014) 3-16.
- Leake 1835 W. M., Leake. *Travels in northern Greece*. J. Rodwell, New Road Street, London, 1835, vol. III.
- Lucas 1992 G. Lucas (μετ. G. Polese). «Οι αρχαίες μαρτυρίες για τις πόλεις της Άνω Κοιλιάδας του Τιταρησίου». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*. 22 (Λάρισα 1992) 101-119.
- Méndez-Dosuna 2015 J. Méndez-Dosuna. «Η αρχαία Μακεδονική», *Ο Γλωσσικός Χάρτης της Κεντρικής και Βόρειας Ελλάδας κατά την Αρχαιότητα* (επιμ. Γ. Γιαννάκης), Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2015, 105-114.
- Roisman, Worthington 2010 J. Roisman - I. Worthington. *A Companion to Ancient Macedonia*. Blackwell Publishing Ltd, London 2010.
- Smith 1854 W. Smith. *Dictionary of Greek and Roman Geography*. Little Brown, and Company, Boston 1854.

- Stählin 1924 F. Stählin. *Das hellenische Thessalien. Landeskundliche und geschichtliche Beschreibung Thessaliens in der hellenischen und römischen Zeit.* Verlag Von J. Engelhorns Nachf, Stuttgart 1924.
- Wace, Thompson 1911 A.J.B. Wace, M.S. Thompson. «A Latin Inscription from Perrhaebia». *The Annual of the British School at Athens*, 17 (/1911), 193-204.
- Zelnick-Abramovitz 2013 R. Zelnick-Abramovitz. *Taxing Freedom in Thessalian Manumission Inscriptions.* Brill, Boston 2013.
- Weigand 2019 G. Weigand. «Ταξίδι στο Βλαχολίβαδο της Ελασσόνας (1888)». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 75 (Λάρισα 2019) 27-32.
- Αγγελόπουλος 1974 Αθ. Αγγελόπουλος. «Η συμβολή της Επισκοπής Πέτρας εις τα εθνικά και εκπαιδευτικά προβλήματα του Ελληνισμού της περιοχής Ολύμπου (1890-1896)». *Μακεδονικά*, 14 (Θεσσαλονίκη 1974) 64-84.
- Αναστασιάδου 2014 Α. Αναστασιάδου. «7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Λάρισας». *Αρχαιολογικόν Δελτίον*. Υπουργείο Πολιτισμού, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, (Αθήνα 2014) 639-654.
- Αρβανιτόπουλος 1913 Α. Αρβανιτόπουλος. *Αρχαιολογική Εφημερίς, Περιοδικόν της Αρχαιολογικής Εταιρείας*. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. Αθήνησι 1913.
- Αρβανιτόπουλος 1914 Α. Αρβανιτόπουλος. *Ανασκαφαί και έρευναι εν Θεσσαλία και Μακεδονία κατά τα έτη 1913 και 1914. Πρακτικά του 1914.* Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, Αθήνα 1914.
- Αρβανιτόπουλος 1929 Α. Αρβανιτόπουλος. «Προσωπογραφία Τριπολιτών Περραιβών». *Αρχαιολογική Εφημερίς 1925-1926.* Περιοδικόν της Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα 1929, 198-219.

- Ασημάκης 2017 Στ. Ασημάκης «Προσεγγίσεις στα θεσσαλικά τοπωνύμια με καταλήξεις: -οβα, -οβο, -ιστα, -ιτσα». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*. 71 (Λάρισα 2017) 371-396.
- Βλαχάκη 2009 Μ. Βλαχάκη. «Θησαυρός Νομισμάτων από το Πύθιο Ελασσόνας», *Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, τ. Ι: Θεσσαλία, Βόλος 2006*, Υπουργείο Πολιτισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΙΔΕΑ & ΤΥΠΟΣ – Φύλιππος Σπ. Λένης, Βόλος 2009, II, 489-504.
- Βλαχάκη 2017 Μ. Βλαχάκη. *Αγροτικές και άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες στην υστερορωμαϊκή Θεσσαλία (3ος – 7ος αιώνας): η μαρτυρία των μεταλλικών εργαλείων, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2017.
- Γεωργιάδης 1880 Ν. Γεωργιάδης, *Θεσσαλία*, εν Αθήναις 1880.
- Δεριζιώτης -
Κουγιουμτζόγλου
2004 Λ. Δεριζιώτης, Σπ. Κουγιουμτζόγλου. «Ανακαλύπτοντας την άγνωστον χριστιανικήν περραιβικήν Τρίπολιν», *Θωράκιον, Αφιέρωμα στη μνήμη του Παύλου Λαζαρίδη*, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 2004, 63-74.
- Δεριζιώτης -
Κουγιουμτζόγλου
2006-α Λ. Δεριζιώτης, Σπ. Κουγιουμτζόγλου. «Χριστιανική Περραιβία. Τοπογραφικές και ανασκαφικές έρευνες». *Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης. Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, 2003, τ. Ι: Θεσσαλία*. Υπουργείο Πολιτισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2006, 389-401.
- Δεριζιώτης -
Κουγιουμτζόγλου
2006-β Λ. Δεριζιώτης, Σπ. Κουγιουμτζόγλου. «Αρχαιολογικά Ευρήματα της Παλαιοχριστιανικής Περραιβικής Τρίπολης». *Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού (1ο: 2006: Λάρισα)*, *Πρακτικά. τ. II*. Περιφέρεια Θεσσαλίας, Αλέξανδρος Ε.Π.Ε., Θεσσαλονίκη 2006, 633-643.

- Δεριζιώτης,
Κουγιουμτζόγλου
2007
- Λ. Δεριζιώτης, Σπ. Κουγιουμτζόγλου. Σπ. «Η Περραιβική Τριπολίτις κατά την Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή Περίοδο. Το Καστρί της Δολίχης του Δήμου Λιβαδίου». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 51 (2007) 33-64.
- Δεριζιώτης -
Κουγιουμτζόγλου
2009
- Λ. Δεριζιώτης, Σπ. Κουγιουμτζόγλου. «Νεώτερες έρευνες στην χριστιανική Περραιβίαν: ανασκαφικές εργασίες στο «Καστρί» Δολίχης – Λιβαδίου». *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας (2006: Βόλος), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης. τ. Ι: Θεσσαλία. Υπουργείο Πολιτισμού - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΙΔΕΑ & ΤΥΠΟΣ – Φύλιππος Σπ. Λένης, Βόλος 2009, 475-487.*
- Ζάχος 2018
- Αρ. Ζάχος. «Ψηφιακή Τεκμηρίωση Ιερού Ναού της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Δολίχη Ελασσόνας». *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2017, Βόλος)*. Δίκτυο «Περραιβία», Βόλος 2018, 468-471.
- Κεραμόπουλος 1933
- Α. Κεραμόπουλος. «Ανασκαφαί και Έρευναι εν τη Άνω Μακεδονία». *Αρχαιολογική Εφημερίς, Περιοδικόν της Αρχαιολογικής Εταιρείας*. Τυπογραφείον Εστία, Αθήνα 1933, 25-67.
- Κραβαρίτου 2012
- Σ. Κραβαρίτου. «Εισαγωγή». *Αρχαίες Πόλεις Θεσσαλίας και περιοίκων περιοχών*. Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Θεσσαλικών Σπουδών, Περιφερειακή Ένωση Δήμων (Π.Ε.Δ.) Θεσσαλίας, Λάρισα 2012, 13-36.
- Λιόλιος 2007
- Θ. Λιόλιος «Η Δολίχη της Ελασσόνας στη δεκαετία 1940-1950. Ονόματα αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης και του ΔΣΕ», *Ελασσονίτικα Γράμματα* 2007, 11, 11-12.
- Μπούμπας 2008
- Θ. Μπούμπας. *Ο Κώδικας της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδος Σπαρμού Ολύμπου*. Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος Σπαρμού Ολύμπου, Ελασσόνα 2008.

- Νικολάου 2012 Ε. Νικολάου. «Η Περραιβική Τρίπολις: Πύθιο, Άζωρος, Δολίχη». *Αρχαίες Πόλεις Θεσσαλίας και περιόικων περιοχών*. Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Θεσσαλικών Σπουδών, Περιφερειακή Ένωση Δήμων (Π.Ε.Δ.) Θεσσαλίας, Λάρισα 2012, 222-226.
- Πασσαλή 1990 Α. Πασσαλή. «Ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Δολίχη», *Δέκατο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων*. Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρία, Αθήνα 1990, 73-74.
- Πολυχρονόπουλος 2004 Π. Πολυχρονόπουλος. *Ο Προσανατολισμός της Παλαιοχριστιανικής Βασιλικής του Καστρίου*, διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2004.
- Ριζάκης,Τουράτζογλου, 1985 Θ. Ριζάκης - Γ. Τουράτζογλου. *Επιγραφές Άνω Μακεδονίας (Ελίμεια, Εορδαία, Νότια Λυγκηστίς, Ορεστίς)*. Υπουργείο Πολιτισμού, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα 1985 τ. Α.
- Σδρόλια 2014 Στ. Σδρόλια. «Η περιοχή της Ελασσόνας τον 16ο αιώνα. Η μαρτυρία των μνημείων». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*. 66 (Λάρισα 2014) 17-24.
- Σκουβαράς 1967 Ευ. Σκουβαράς. *Ολυμπιώτισσα*. Ακαδημία Αθηνών, ΚΕΜΝΕ, Αθήνα 1967.
- Σόρκου 2006 Ζ. Σόρκου. *Συγκριτική χλωριδική μελέτη φυτοφρακτών και ακαλλιέργητων εκτάσεων στην ευρύτερη περιοχή της Δολίχης Ελασσόνας*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2006.
- Σπανός Β. 2018 Βασίλης Κ. Σπανός, «Οι οικισμοί της επαρχίας Ελασσόνας στο οθωμανικό κατάστιχο TD 101 του 1521». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 74 (Λάρισα 2018) 3-16.

- Σπανός Κ. 2019 Κώστας Σπανός, «Ιστορικά στοιχεία για τη Δολίχη τον 16ο αιώνα». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 75 (Λάρισα 2019) 49-62.
- Σπανός Κ. 2011 Κώστας Σπανός, «Η πανούκλα στη Θεσσαλία τον 17ο και 18ο αιώνα», *Δέλτος*, 41 (Αθήνα 2011) 23-26.
- Σπανός Κ. 1998 Κώστας Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόσθεση 421 του Μεγ. Μετεώρου, 1592/93 -19ος αι.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 33 (Λάρισα 1998) 56-148.
- Σπανός Κ. 1985 Κώστας Σπανός, Κ. «Ένα μετεωρίτικο χειρόγραφο του 18ου αιώνα. Συμβολή στη μελέτη των θεσσαλικών τοπωνυμίων, των ονομάτων και των επωνύμων», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 8 (Λάρισα 1985), 17-46.
- Σωτηριάδης 1931 Γ. Σωτηριάδης. «Αι κινήσεις του ρωμαϊκού στρατού εν Περραιβία υπό τον ύπατον Μάρκιον Φίλιππον εν έτει 168 π.Χ.». *Ελληνικά. Ιστορικόν Περιοδικόν Δημοσίευμα εκδιδόμενον καθ' εξαμήνον. τ. 4ος*. Διευθύνται της Συντάξεως: Κων. Αμάντος -Σωκρ. Κουγέας, Ακαδημίας 46, εν Αθήναις 1931, 5-14.
- Τάχατος 2018 Νίκος Τάχατος,. «Μια ληστεία και άλλα γεγονότα στη Μονή των Δεμηράδων (1854-1858) και τρία ενοικιαστήρια (1873-1879)». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 73 (Λάρισα 2018) 369-380.
- Τάχατος 2016 Νίκος Τάχατος, «Τα κτήματα της Μονής του Αγίου Αντωνίου της Κοκκινόγης Ελασσόνας». *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 69 (Λάρισα 2016) 193-206.
- Τάχατος 2019 Νίκος Τάχατος, «Οι πατριαρχικές πράξεις κατάργησης της Μητρόπολης Δισκάτης και της Επισκοπής Πέτρας», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 75 (Λάρισα 2019) 252-256].

- Τσαγκάρη 2004 Δ. Τσαγκάρη. «Η Θεσσαλία στη σφαίρα επιρροής του Κοινού των Αιτωλών. Κυκλοφορία Αιτωλικών Νομισμάτων στην περιοχή». *Πρακτικά Συνεδρίων της Γ΄ Επιστημονικής Συνάντησης με τίτλο: Το Νόμισμα στο Θεσσαλικό Χώρο*. Έκδοση των Φίλων του Νομισματικού Μουσείου, Αθήνα 2004, 223-232.
- Τσιλιγιάννης 2008 Θ. Τσιλιγιάννης. *Επίδραση των χρήσεων γης στην ποικιλότητα και αφθονία της орνιθοπανίδας στα αγροοικοσυστήματα της περιοχής Ελασσόνας*, πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2008.
- Τσούφης 1935 Ευθ. Τσούφης. «Επαρχία Ελασσόνας», *Θεσσαλικά Χρονικά*, 1881-1931, έκτακτος έκδοσις Αθήναι 1935, 384-397.
- Χατζιωάννου 2000 Μ. Χρ. Χατζιωάννου. *Η ιστορική εξέλιξη των οικισμών στην περιοχή του Αλιάκμονα κατά την τουρκοκρατία. Ο κώδικας αρ. 201 της Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ζάβορδας*. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα 2000.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- Shepherd 1911 W. Shepherd 1911. Reference Map of Ancient Greece. Northern Part. In: *Historical Atlas*. New York: Henry Holt and Company, pp. 10-11. Available in: The University Of Texas Libraries, https://legacy.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd_1911/shepherd-c-010-011.jpg [Access Date: 3.10.2012].
- Βουλή των Ελλήνων Βουλή των Ελλήνων, Βουλευτές, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouleftes/Diatele-santes-Vouleftes-Apo-Ti-Metapolitefsi-Os-Simera/?MpId=5b555cae-c880-41d8-823e-e12d26151233> (Ημερ. πρόσβασης 27.2.19).

Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε./ Εκλογές στην Τ.Α.	Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.), Εκλογές στην Τ.Α., Δημοτικές - Κοινοτικές Εκλογές, https://www.eetaa.gr (Ημερ. πρόσβασης 26.9.18).
Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε./ Μεταβολές στην Τ.Α.	Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.), Μεταβολές στην Τ.Α., Πίνακες Απογραφών (1879-2011), https://www.eetaa.gr (Ημερ. πρόσβασης 26.9.18).
ΙΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων	ΙΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. ΟΔΥΣΣΕΥΣ, Αρχαιολογικοί Χώροι, http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=676 6 (Ημερ. πρόσβασης 15.3.19).
Υπουργείο Εσωτερικών	Υπουργείο Εσωτερικών, Εκλογές, Δημοτικές και Περιφερειακές Εκλογές, Αποτελέσματα Δημοτικών & Νομαρχιακών Εκλογών, http://www.ypes.gr/el/Elections/CityElections/ResultsofElections (Ημερ. πρόσβασης 26.9.18).

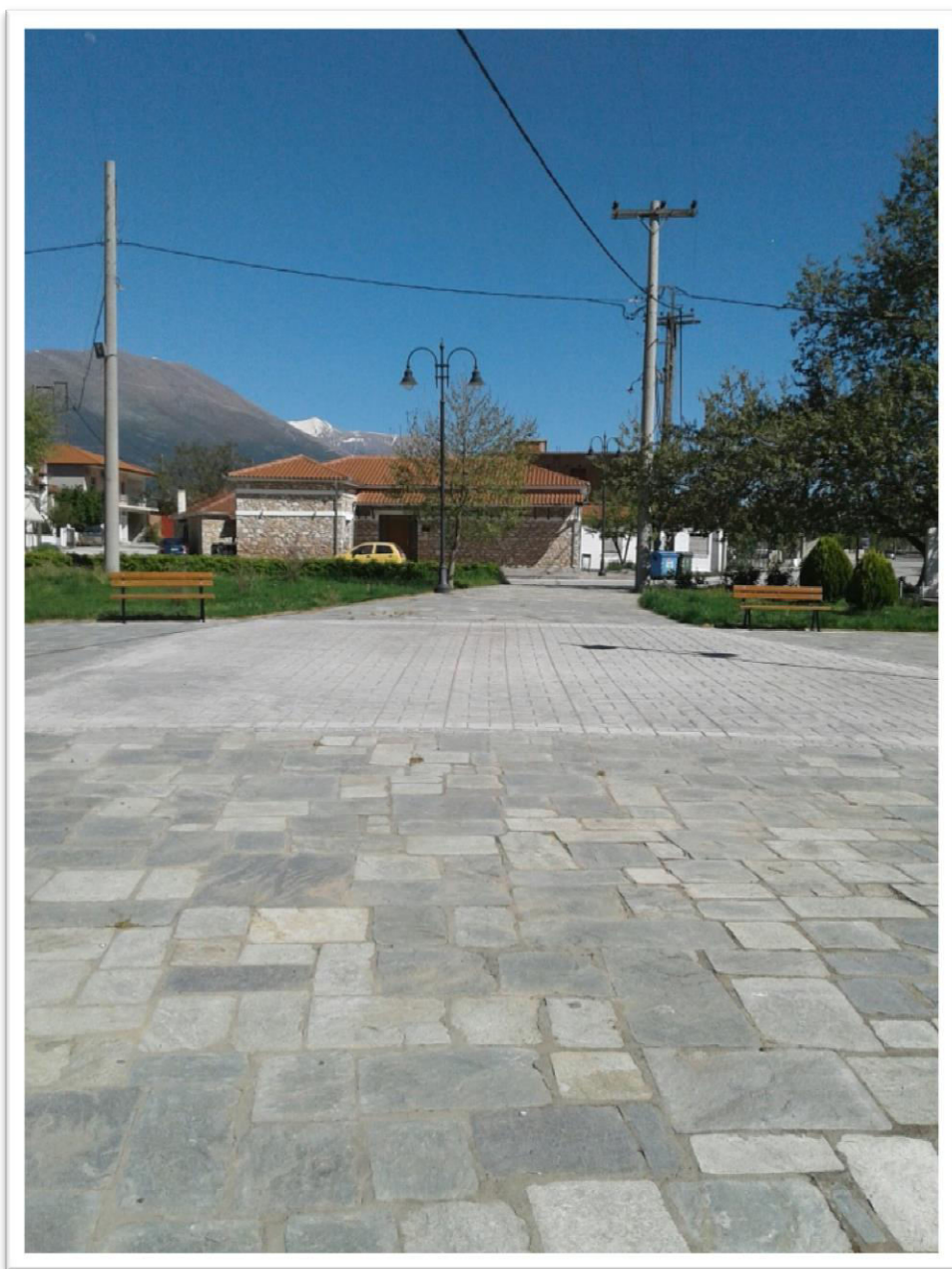
NOMOI KAI DIATAGMATATA

ΦΕΚ 3/Α/1919	Η Δολίχη (Δούχλιστα) ενώθηκε με την Κοινότητα Πυθίου (Σέλους). Νόμος 1615/1919, παρ. 25.
ΦΕΚ 156/Α/1928	Η Κοινότητα του Σέλου μετονομάστηκε σε Κοινότητα Πυθίου και ο συνοικισμός Δούχλιστα της ίδιας κοινότητας σε Δολίχη. Προεδρικό Διάταγμα 26.7.1928.
ΦΕΚ 136/Α/1966	Ο συνοικισμός Δολίχη αναγνωρίστηκε ως ίδια Κοινότητα με το όνομα Κοινότητα Δολίχης, με έδρα τον ομώνυμο οικισμό, στην επαρχία της Ελασσόνας του Νομού Λαρίσης. Βασιλικό Διάταγμα 575/ 4.6.1966.
ΦΕΚ 647/Β/1985	Κήρυξη ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του ναού της Μεταμορφώσεως στην Κοινότητα της

ΦΕΚ 720/Δ/1989	Δολίχης του Ν. Λάρισας. Αναθεώρηση του σχεδίου διανομής του οικισμού της Δολίχης Ελασσόνας ν. Λάρισας. Απόφαση του νομάρχη της Λάρισας 17.11.1989.
ΦΕΚ 244/Α/1997	Με το πρόγραμμα «Καποδίστριας» συστάθηκε ο Δήμος Λιβαδίου (ν. Λάρισας) αποτελούμενος από τις κοινότητες Δολίχης και Λιβαδίου οι οποίες καταργήθηκαν. Νόμος 2539/1997.
ΦΕΚ 639/Β/1997	Ίδρυση μονίμου καταφυγίου θηραμάτων περιοχής Κοινοτήτων Καλλιθέας, Λόφου, Κοκκινόγης, Δολίχης, Λιβαδίου, Γεράνειας, Λυκουδίου, αρμοδιότητας του Δασαρχείου της Ελασσόνας Ν. Λάρισας.
ΦΕΚ 2432/Β/2008	Κύρωση αναδασμού του αγροκτήματος «ΔΟΛΙΧΗ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ». Απόφαση του νομάρχη της Λάρισας 6.11.2008.
ΦΕΚ 87/Α/2010	Με το πρόγραμμα «Καλλικράτης» συστάθηκε ο Δήμος Ελασσόνας (ν. Λάρισας) αποτελούμενος από τους πρώην δήμους, μεταξύ των οποίων ο Δήμος Λιβαδίου. Νόμος 3852/2010.
ΦΕΚ 133/Α/2018	Με το πρόγραμμα «Κλεισθένης» μεταρρυθμίστηκε το θεσμικό πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εφαρμόστηκαν αλλαγές στον αριθμό των μελών του Τοπικού Συμβουλίου (από 3 σε 5 μέλη) και εφαρμόστηκε η διαδικασία της απλής αναλογικής στην εκλογή των μελών.

ΑΡΧΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ)	Γενικά Αρχεία του Κράτους, Δημοτικό Σχολείο Δολίχης περιόδου 1949-1995, αριθμός ειδικού ευρετηρίου 195.
Αρχείο Κοινότητας Δολίχης Δήμου Ελασσόνας	Αρχείο της Κοινότητας Δολίχης, του Δήμου Ελασσόνας, Μητρώα Αρρένων.

Εικ. 14. Κεντρική πλατεία Δολίχης, Πολιτιστικό Κέντρο, ανατολική πλευρά.
Ο Όλυμπος στο φόντο.